

Neolitické sídliště v Molitorově (okr. Kolín) se zlomkem východní lineární keramiky skupiny Tiszadob*

Radka Šumberová

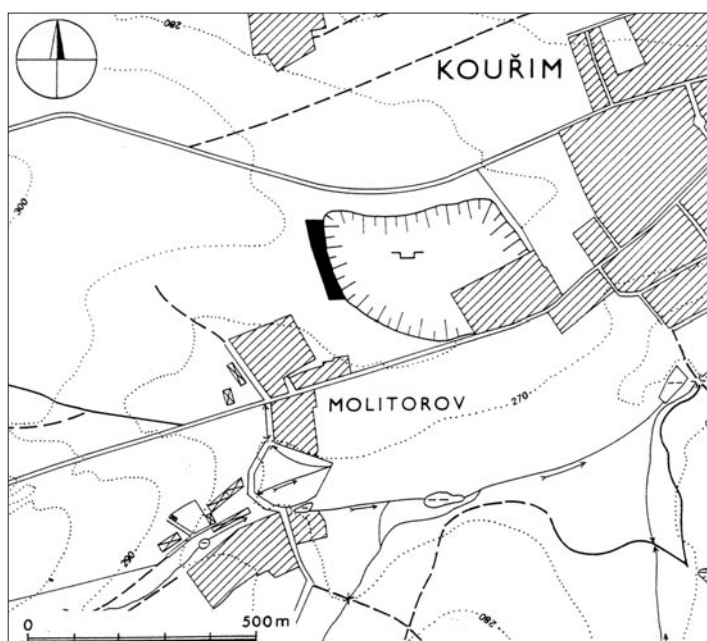
1. ÚVOD

Kolínsko náleží ke klasické pravěké oikumeně Čech a díky své poloze a intenzitě archeologického bádání patří k relativně dobře zpracovaným územím. Problematice neolitu se zde naposled souhrnně věnovali I. Pavlů a J. Rulf (1996b), kteří shromáždili všechna dostupná data ke kultuře s lineární keramikou, vytvořili regionální chronologii a nastínili základní tendence ve vývoji nejstaršího zemědělského osídlení. Uvádějí zde také údaje o zlomcích keramiky z jiných kulturních okruhů, které se v tomto prostoru našly.

Ačkoliv neolitický materiál je v regionu identifikován na několika desítkách lokalit, byl pro oblast Kolínska poněkud omezující nedostatek nálezů z plošných výzkumů. Pramenná základna byla z větší části tvořena Dvořákovou sbírkou (Dvořák 1936), jinak byly k dispozici pouze výsledky menších záchranných akcí. Výjimkou je výzkum v Tuchorazi, který prozatím poskytl jen orientační data (Pavlů – Rulf 1996b, 134–136), nově byly větší části sídelních areálů zkoumané u Velimi (Vávra – Šťastný 2004; 2016; Chlup 2017), Plaňan (Mazač – Tvrdlík 2003) a Ohrady u Nové Vsi (Vávra – nepubl. výzkum). V muzejní sbírce i v materiálu z menších výzkumů je jen několik málo dokladů výskytu keramiky cizí provenience, za nejvýraznější je možno považovat zlomek s typickými znaky východoslovenské lineární keramiky z Nové Vsi (Pavlů – Rulf 1996b, obr. 10:B1), uváděné jsou i zlomky zdobené výzdobnými technikami z opačného směru, z německého Posálí (Pavlů – Rulf 1996b, 134). Poznatky o neolitickém osídlení Kolínska výrazně ovlivnil výzkum v trase obchvatu silnice I/38 kolem Kolína s pěti lokalitami z období LnK a pěti z období StK (Šumberová et al. 2010; Šumberová a kol. 2012; Šumberová – Pavlů 2017), který jednoznačně doložil přítomnost rozsáhlé neolitické sídelní aglomerace u ohybu Labe k severu.

Obr. 1. Molitorov, okr. Kolín, plocha výzkumu na výřezu z mapy 1:5000. Vlevo: poloha lokality na mapě Čech

* Článek je věnován Miloši Vávrovi, který se regionu Kolínska s neutuchajícím zájmem dlouhodobě věnuje, k životnímu jubileu.

Množství zřejmě importované keramiky je zde podstatně větší, v prozatím všech identifikovaných případech se ale jedná o zlomky moravské malované keramiky v areálu sídlišť s rondely ze závěru vývoje StK (srv. např. *Šumberová a kol. 2012*, obr. 52), případně i suroviny na výrobu štípané industrie (*Dufek 2014*, 103). Ze sídlišť kultury s lineární keramikou z tohoto výzkumu není žádná keramika cizí proveniencí prozatím doložena.

2. OKOLNOSTI NÁLEZU

Zlomek v místě neobvyklé keramiky, kterým se zabývá tento příspěvek, byl nalezen v rámci záchranného výzkumu při rozšiřování cihelny v Molitorově u Kouřimi, okr. Kolín (*obr. 1*). Akce byla bohužel neohlášená a před náhodným zjištěním terénních prací zde byla provedena dvakrát plošná skrývka, která zničila většinu mělkých objektů a pravděpodobně i kůlových jamek, čímž byly podstatně ovlivněny výsledky výzkumu a omezeny možnosti analytického zpracování. Dále byla část plochy poškozena zásahem amatérů, kteří z výplní objektů získávali především štípanou industrii a svou činností zničili téměř třetinu odkrytých ploch.

3. PŘÍRODNÍ PODMÍNKY A HISTORIE NALEZIŠTĚ

Kolínsko, jehož východní částí protéká řeka Labe, má z hlediska geologie, pedologie i klimatu velmi různorodé podmínky. Většina území náleží Českobrodské tabuli, Nymburské kotlině a Kutnohorské plošině. Pro východní a severní část jsou typické pleistocenní štěrkové terasy s teplým klimatem, od jihu zasahují krystalické horniny Českomoravské vrchoviny, od západu českobrodské a černokostecké permské pánve a klima je zde mírně teplé. Ve střední části regionu je rozsáhlé území s kvalitní spraší. Půdní pokryv tvoří v severním pásu černozemě, ve středním hnědozemě, na jihu pak podzolové půdy. Širokou oblast kolem původně velmi meandrujícího toku Labe překrývají nivní půdy.

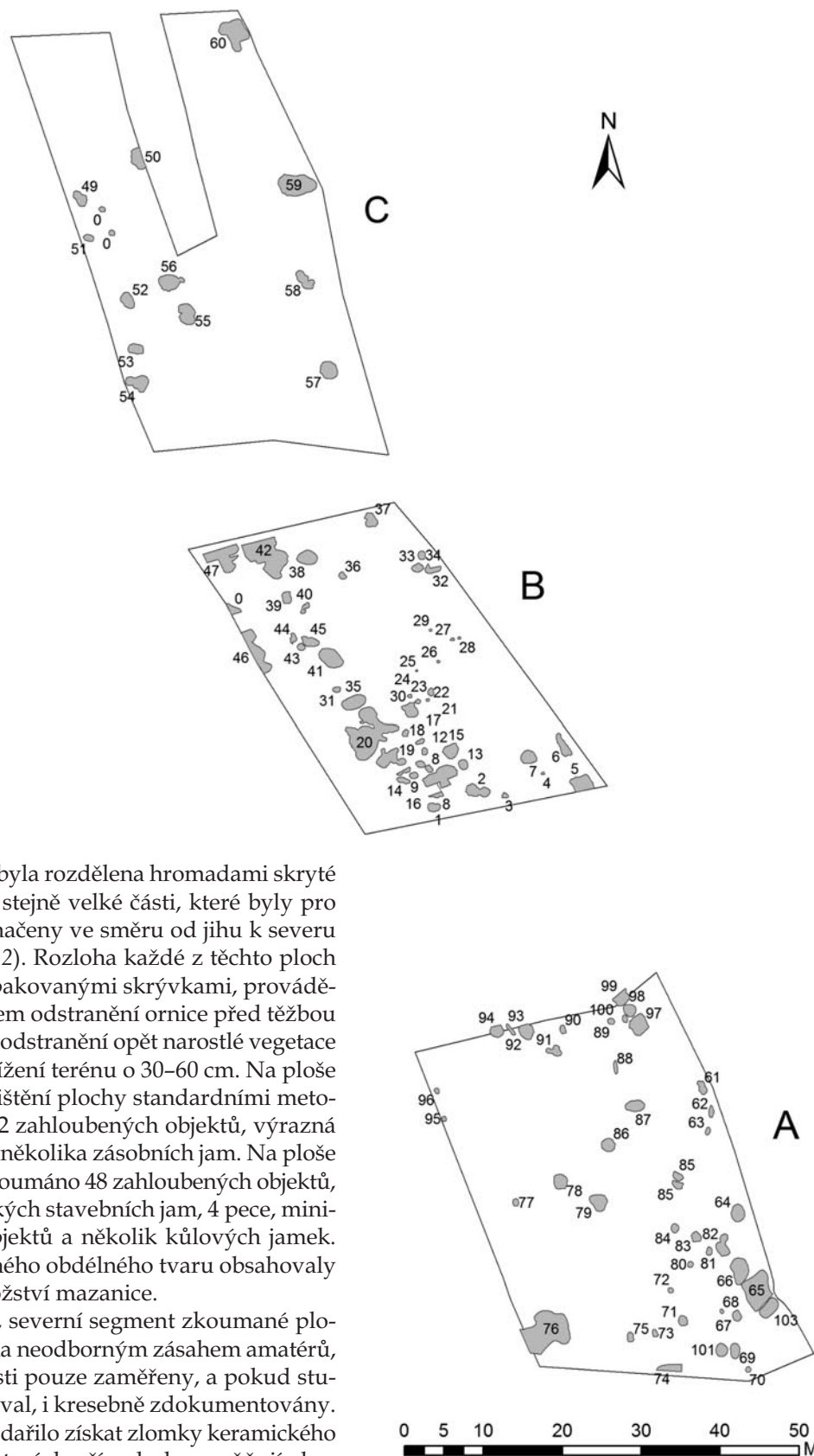
Molitorov leží ve střední části regionu, na okraji Českobrodského a Černokosteckého permského útvaru, cihelna, jejíž západní okraj je předmětem tohoto příspěvku, pak na vyvýšeném hřbetu mezi bezjmennými vodními toky IV., resp. V. řádu, přítoky Střebovky a Kouřimky. Vzdálenost k oběma vodním tokům je cca 400–500 m. Terén se zde mírně svažuje k jihovýchodu, nadmořská výška je cca 285 m. Geologické podloží tvoří dle Geologické mapy ČR, list Kolín (3954), krystalinické břidlice. Dle Přehledu geologických poměrů okr. Český Brod (*Suk 1959*) tvoří půdní pokryv hnědozemě na spraších a sprašových hlínách, které zde leží ještě na jílovitých zvětralinách terciárního stáří.

Ve sledovaném prostoru bylo identifikováno pravěké osídlení již na počátku 20. století. Volutové nálezy a hliněnou plastiku publikuje již A. Stocký (1926, 80, obr. 39), přičemž torzo ženské sošky bylo ve své době první neolitickou antropomorfní plastikou nalezenou na území Čech. Dle důlku na lomu Stocký dokonce usuzoval, že spodek plastiky mohl být dutý. F. Dvořák zaznamenává ve svém soupise rozsáhlé volutové a vypíchané sídliště v cihelně pana Veselého (*Dvořák 1936*, 19, 137). Nálezy z Molitorova jsou částečně uloženy ve sbírkách Národního muzea v Praze (inv. č. H1 37338–492, 44681), Regionálního muzea v Kolíně (inv. č. DV 6126–32, 6806) a muzea v Kouřimi (inv. č. 700–701, 703–704). Výběr nálezů kultury s lineární keramikou je uložen též v muzeu v Kutné Hoře (př. č. 137–139/75, P 4433–P4497). V 60. letech zde prováděl menší záchranné akce M. Šolle, na počátku 70. let vedl drobný záchranný výzkum v cihelně I. Pavlů (1975). Sběry na skryté ploše u cihelny prováděl i J. Vaněk, který zde viděl i obrysy dvou dlouhých chat (*Vaněk 1973*, 85), a M. Vávra se spolupracovníky (*Prkno – Vávra – Zápařka 1987*, 87). Při naposled uvedené akci byly kromě množství neolitické broušené a štípané industrie zachyceny i nálezy ze střední až mladší doby bronzové. V roce 1997 a 1998 byly neolitické objekty narušeny ve dvou polohách jižně od Molitorova výkopem pro plynovod (*Mazač – Tvrđík 1998*). Všechny tyto nálezy dokládají značný rozsah neolitického sídelního areálu, rozloženého na potoce Střebovka a jeho přítocích.

4. PRŮBĚH ZÁCHRANNÉHO VÝZKUMU V ROCE 1998

Záchranný výzkum probíhal v období od července do září ve spolupráci Regionálního muzea v Kolíně¹ a pracoviště pražského archeologického ústavu v Bylanech u Kutné Hory (nynější pracoviště Kutná Hora). I přes negativní okolnosti provázející zahájení výzkumu se podařilo prozkoumat plochu o rozloze cca 100 × 30 m a získat alespoň část informací o ploše 60 × 25 m.

¹ Za přizvání k výzkumu i spolupráci při zpracování děkuji tehdejšímu pracovníkům Regionálního muzea v Kolíně R. Tvrđíkovi a Z. Mazačovi.

Plocha výzkumu byla rozdělena hromadami skryté zeminy na tři zhruba stejně velké části, které byly pro potřeby výzkumu označeny ve směru od jihu k severu písmeny A, B, C (obr. 2). Rozloha každé z těchto ploch byla cca 30 × 60 m. Opakovanými skrývkami, prováděnými nejdříve za účelem odstranění ornice před těžbou spraše a posléze kvůli odstranění opět narostlé vegetace došlo k celkovému snížení terénu o 30–60 cm. Na ploše A bylo po ručním začištění plochy standardními metodami prozkoumáno 42 zahloubených objektů, výrazná byla zejména skupina několika zásobních jam. Na ploše B bylo zjištěno a prozkoumáno 48 zahloubených objektů, mezi nimiž bylo 6 velkých stavebních jam, 4 pece, minimálně 7 zásobních objektů a několik kulových jamek. Dva objekty pravidelného obdélného tvaru obsahovaly ve výplni značné množství mazanice.

Protože plocha C, severní segment zkoumané plochy, byla téměř zničena neodborným zásahem amatérů, byly objekty v této části pouze zaměřeny, a pokud stupeň poškození dovozoval, i kresebně zdokumentovány. Z výplně objektů se podařilo získat zlomky keramického materiálu, které v některých případech umožňují alespoň hrubé datování objektu. Celkem zde bylo zdokumentováno 12 objektů, z nichž 3–4 mohly náležet do kategorie zásobních jam, v jednom případě se mohlo jednat o pec, zbytek objektů tvořila větší soujámí.

Obr. 2. Molitorov, okr. Kolín, plán výzkumu

5. OBJEKTY

Při výzkumu bylo identifikováno celkem 103 zahluobených objektů, z nichž převážnou část lze datovat do období kultury s lineární keramikou (63 objektů). Dva z objektů obsahovaly výhradně materiál kultury s vypíchanou keramikou, v šesti dalších objektech, převážně hlinících, byl materiál této kultury obsažen v některých vrstvách. Objekty zničené a bez nálezů lze vzhledem k charakteru výplně též přiřadit do neolitu. Jeden objekt náležel kultuře s nálevkovitými poháry – do zásobní jámy byl sekundárně uložen pohřeb staršího jedince ve skrčené poloze, doprovázený množstvím částí nádob. Mezi sídlištními objekty jsou minimálně zastoupeny kulevé jamky, dle stavebních jam lze ovšem usuzovat i na existenci dlouhých kulevých staveb. Rozložení objektů na jednotlivých plochách umožňuje předpokládat na ploše B dva dlouhé domy a na ploše A tři domy, absence jamek však neumožňuje přesněji specifikovat velikost domů. Na ploše A byla též nápadná koncentrace zásobních objektů, naznačující jistou funkční diferenciaci této části sídliště. K méně typickým objektům náleží dva obdélné objekty se značným množstvím mazanice ve výplni, jejichž původní funkci prozatím nemůžeme určit.

5.1. Stavební jámy

Ke klasickým dlouhým stavebním jamám, situovaným podél delších stran neolitického domu, patří snad jen obj. 6/98 při jihovýchodním okraji plochy B (*obr. 3a*). V jižní části je žlabem narušená kulevá jamka jako jeden z mála příkladů horizontální stratigrafie na sídlišti. V černohnědé výplni objektu byla silná koncentrace mazanice, přičemž severní část jí byla vyplněna téměř kompletně, včetně profilovaných zlomků a zlomků s otisky prutů. Do jámy se zřejmě brzy po jejím vyhloubení zřítily výmaz stěny domu, snad již při jeho stavbě, jižní část pak byla postupně zanášena. Jako stavební by bylo možno označit ještě některé soustavy jam, umístěné podél pravděpodobných půdorysů dlouhých domů, nebo alespoň jejich části.

5.2. Žlábký

Výrazným tvarem objektu na neolitických sídlištních jsou malé úzké žlábký, o jejichž funkci se často diskutuje. V Molitorově k nim řadíme obj. 88/98 a obj. 93/98 s téměř identickými rozměry (170 × 40 cm), hloubkou 20–30 cm a jednotnou tmavou výplní. Orientovány jsou delší osou k severu až severovýchodu. Obvykle se o těchto objektech mluví v souvislosti s úpravou kůží, bývají často koncentrovány v určité části sídliště či přímo ve výrobním okrsku. V Molitorově jsou vzdáleny od sebe asi 23 m a mohou patřit k různým stavebním komplexům. Není ani vyloučena poloha uvnitř domu, kdy by se mohlo jednat například o základ stavu (zejména obj. 93/98 s náznaky KJ na profilu by na to ukazoval), venku by takový žlábek mohl fungovat např. i jako napajedlo.

5.3. Zásobní jámy

Jámy, které lze interpretovat dle typického tvaru jako zásobní, jsou na tomto sídlišti poměrně početné. Přičítáme to i jejich větší hloubce, díky které se na narušeném sídlišti lépe zachovaly. Vzhledem ke značnému snížení terénu v prostoru výzkumu zařazujeme do této kategorie i poměrně mělké objekty. Jámy mají převážně pravidelný kruhový půdorys (61 %), méně často oválný (35 %), výjimečně obdélný. Stěny jsou převážně svislé (33 %), šikmé (22 %) nebo se od úzkého hrdla ke dnu plynule rozšiřují (22 %), objevují se i varianty ve spodní části prožlabené (17 %). Dna jsou nejčastěji mísovité prohnutá (55 %)

objekt	2	13	23	31	33	57	63	64	69	72	78	80	82	86	89	101	103
délka (cm)	160	165	75	100	140	240	100	220	200	70	180	70	110	80	80	150	260
šířka (cm)	140	110	70	90	140	200	60	160	130	60	140	70	70	80	80	150	140
hloubka (cm)	44	30	30	40	20	100	40	90	60	30	80	20	80	120	30	60	70
typ	AI117	BI112	AI127	UI317	AI222	BI512	BI113	BI567	BI413	AI413	AI128	AI413	BI411	AI412	AI453	AI413	II413

Tab. 1. Přehled samostatných zásobních jam

objekt	8A	8B	20A	20B	20C	20D	42A	42B	42C	42D	42E
délka (cm)	250	390	160	170	120	170	220			120	300
šířka (cm)	240	220	120	170	120	160					
hloubka (cm)	65	145	60	90	80	70	80	110	100	80	100
typ	AI522	BI228	BI222	AI224	AI522	AI222					

Tab. 2. Přehled zásobních jam v soujámách

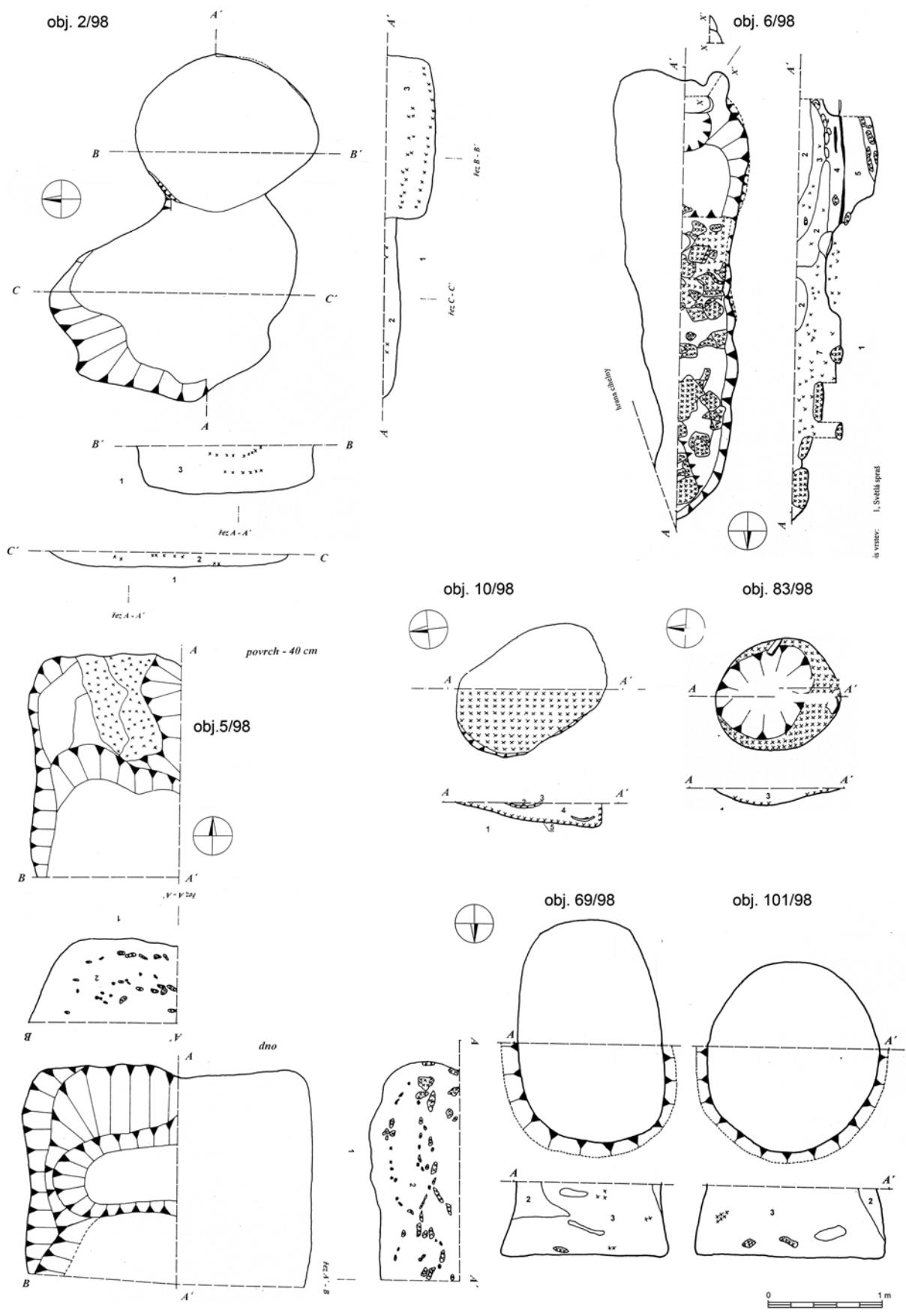
nebo rovná (39 %), zastoupeny jsou i varianty se stupňovitě sníženým dnem. Výplň mají převážně jednotnou šedočernou, černohnědou až černou (celkem 57 %), často s větším množstvím mazanice (17 %), případně vrstvenou (22 %), výjimečně se spálenými vrstvičkami u dna. V některých jamách se objevují i větší části nádob, které také mohou indikovat původní zásobní funkci objektu. Průměr kulatých jam se pohybuje mezi 70 a 240 cm, oválné jámy dosahují délky až 340 cm. Hloubku lze hodnotit obtížně, od povrchu skrývky se pohybuje v rozmezí 20–145 cm, původně byla minimálně o 50 cm větší. Objem jam hodnocen nebyl vzhledem k odtěžení horní části objektů. Zásobní jámy se na molitorovském sídlišti vyskytují jednak odděleně (*tab. 1*), jednak jako součástí větších soujámí (*tab. 2*), objevují se i typy s předstupněm (srv. *Šumberová 1996*). Kumulace zásobnic je patrná zejména v JV části plochy B a jihozápadní části plochy A, což nasvědčuje určité funkční diferenciaci plochy sídliště. V těchto místech se koncentrují též objekty interpretované jako pece (*obr. 3b*).

5.4. Pece

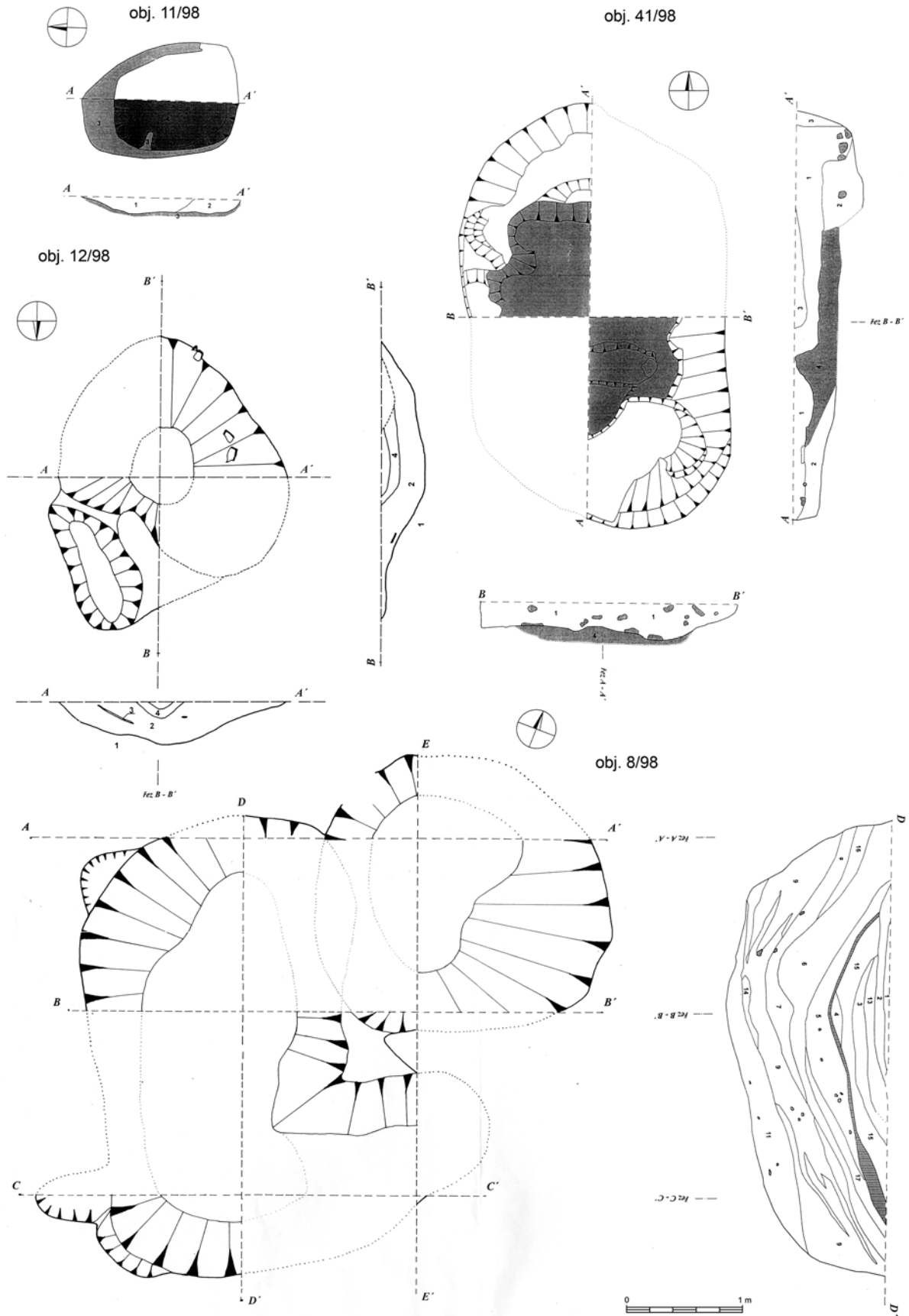
Část objektů, které mají silně propálené stěny i dno, pracovně označujeme jako pece. Klenba pecí se nezachovala, ukazuje na ni jen větší množství mazanice ve výplni. Pece jsou umístěny samostatně (obj. 83/98), ve skupině (obj. 10/98, 11/98, 15/98) nebo jako součást většího objektu (obj. 41/98). Mají většinou obdélný tvar o délce stěny 100–140 cm a zachovaná hloubka nepřesahuje 20 cm. Vzhledem k silnému narušení je ale v některých případech pravděpodobné, že se jedná o otevřené ohniště nebo jámu na výpal keramiky. V obj. 10/98 se zdá, že k vyložení dna pece byly použity velké střepy. Dle rozložení objektů na sídlišti lze uvažovat, že pece tvořily určitý funkční celek se zásobními objekty a v jednom prostoru docházelo k ukládání, úpravám i zpracování potravy. Ačkoliv rozložení sídlištního odpadu nemusí přímo souviset s funkcí objektů, do těchto míst jsou soustředěny i nálezy mlýná a drtičů, u kterých bychom nemuseli, i s ohledem na jejich hmotnost, nějaké větší manipulace po ukončení primární funkce předpokládat, naznačovat by mohly i určité genderové rozdělení prostoru (srv. *Paolů 2000*, 86). Příkladem využití odpadu by mohlo být sekundární upotřebení plochých drtičů na dno objektu (obj. 12/98), často se také předpokládá utěsnění hrdla zásobní jámy pomocí velkých kamenů či drtidel (*Šumberová 1996*).

5.5. Obdélné jámy

Na neolitickém sídlišti poněkud neobvyklým tvarem jsou velké obdélné jámy se svislými stěnami a rovným dnem. Typickým příkladem je především obj. 5/98 (*obr. 3a*), který byl bohužel situován při okraji plochy B a nemohl být zkoumán celý; náležet by do této kategorie mohl i obj. 65/98 nebo 41/98. Atypické jsou především poměrně značné rozměry objektů v kombinaci s tvarem a relativně velkou hloubkou jam, ve výplni je vždy větší množství mazanice, někdy tvořící téměř kompaktní vrstvy (v obj. 5/98). V objektech je minimum datovacího materiálu, a tak ani jejich kulturní zařazení není jednoznačné, z obj. 5/98 máme pouze několik keramických zlomků LnK, v obj. 65/98 jsou zlomky lineární i vypíchané keramiky. Objekty tohoto typu bývají diskutovány nejčastěji v souvislosti s hospodářskou funkcí (srv. *Čížmář 1998*; *Podborský 1984*), zaznamenány byly např. i na sídlišti v Braškově, okr. Kladno (*Brnič 2004*), kde se s ohledem na absenci klasických nadzemních domů uvažovalo i o možné obytné funkci velkých obdélných objektů, v jednom případě doplněném i kúlovou konstrukcí. Podobně jako v Molitorově i zde bylo větší množství zahluobených zásobních objektů, vzhledem k tomu, že výzkum není prozatím publikován, je obtížné provést bližší srovnání. Obytnou funkci těchto objektů neprokazuje ani případný výskyt pece či ohniště, která jsou obecně umísťována spíše mimo obytné objekty, lépe řečeno – otopná zařízení z nadzemních objektů se nám zpravidla nezachovala. Destrukce mazanice v obj. 5/98 ukazuje na větší nadzemní konstrukci v těsné blízkosti, nemůžeme vyloučit, že mazanice se do objektu dostala ve stejném okamžiku jako do sousední stavební jámy – obj. 6/98, z blízké konstrukce domu. Objekt pak mohl být jednorázově zasypán, což by poněkud ozřejmilo nedostatek odpadu a zachování pravidelného tvaru. Výjimečně se podobný typ objektů objevuje i na sídlišti v Bylanech, a to uvnitř půdorysu kúlového domu, v jeho severní části. Zde jsou tyto objekty interpretovány jako sklípky (*Paolů 2000*, 219). V Molitorově je sice obtížné posoudit, zda objekt ležel vně nebo uvnitř půdorysu, minimálně v jednom případě je však poloha uvnitř domu velmi pravděpodobná, a mohli bychom pak tyto objekty zařadit i mezi zvláštní typ podzemních zásobních objektů (typ II 117 dle *Šumberová 1996*). Uvnitř domu se též do jam dostává méně odpadu než vně objektu, což by mohlo objasňovat malý počet nálezů. Obdélné zásobní objekty se mohou vyskytovat i samostatně a někdy se předpokládá i existence nadzemní části, např. seníku (např. *Jezeřany–Maršovice – Rakovský 1985*), kdy je obdélný půdorys doplněn i kúlovou konstrukcí.

Obr. 3a. Molitorov, okr. Kolín, plány vybraných objektů

Obr. 3b. Molitorov, okr. Kolín, plány vybraných objektů

5.6. Hliníky

Mezi hliníky zde řadíme velké nepravidelné členité jámy (obj. 46/98, 47/98, 60/98, 76/98). Situované jsou především při západním okraji skryté plochy. Do jisté míry se dá předpokládat umístění hliníků při okraji sídelního areálu, tak jako se to projevuje i na některých jiných sídlištích (Chotěbudice, Březno), zde ale nemůžeme jednoznačně posoudit, zda sídliště západním směrem už nepokračuje. Hliníky ve výplni obsahují materiál z období LnK i StK a jejich zaplňování bylo přirozené a dlouhodobé.

5.7. Domy s kúlovou konstrukcí

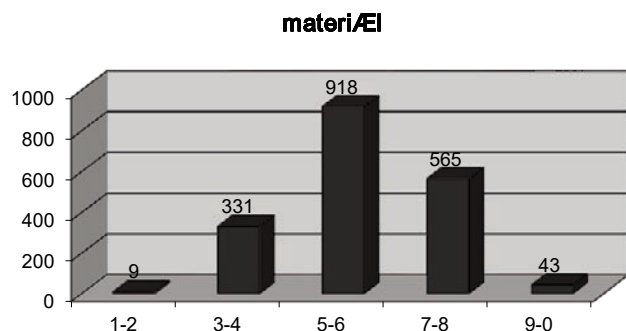
Pozůstatky nadzemních konstrukcí jsou na lokalitě zachovány, vzhledem k extrémnímu narušení terénu, jen velmi sporadicky v podobě ojedinělých kúlových jamek, základové žlábků se neobjevují vůbec. Dle zbytků kúlových jam a volných ploch mezi zahloubenými objekty předpokládáme na ploše B dva dlouhé domy a na ploše A tři domy, orientované k severozápadu, absence kúlových jamek neumožňuje přesněji specifikovat velikost domů. Předpokládáme standardní šířku 6–7 m, délka může dosahovat i 25 m. Jen obtížně je možno se vyjádřit ke struktuře stavebních komplexů, pouze lze konstatovat, že ke každému domu náleželo větší množství jam bez jasné funkce, několik zásobních jam a pec, příp. více pecí.

6. NÁLEZY

6.1. Keramika

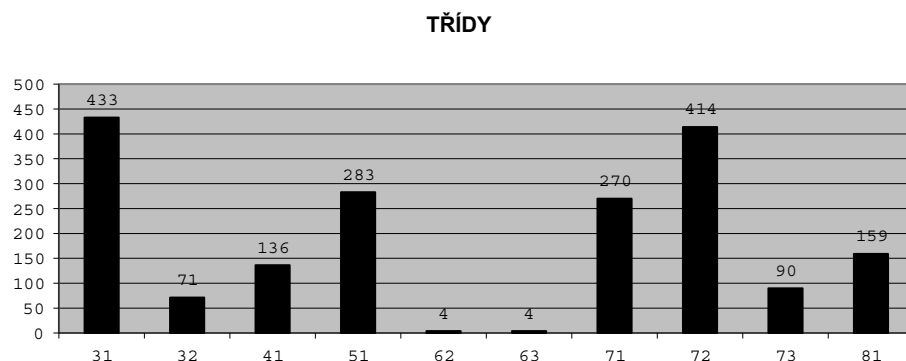
Do této kategorie zde náleží výhradně zlomky nádob a technická keramika, jiné nálezy, jako drobné artefakty, ozdoby apod. nebyly, až na jednu výjimku, zaznamenány. Celkem je evidováno 1891 jedinců ve 3435 zlomcích o celkové hmotnosti 60,5 kg. Poměr hrubé a jemné keramiky je velmi vyrovnaný, mírně převažují hrubé nádoby, typický je zde hrubý, neplavený, často písčité materiál, s příměsí kamínků. Z tohoto materiálu jsou vyrobené i tenkostěnné nádoby. Přesto v celkovém souhrnu převažují zlomky plaveného materiálu, jemné plavené zlomky jsou zpravidla zdobené. I v plaveném materiálu ale je podstatně zastoupení hrubší a písčité hlíny. Použití bahnitého materiálu a hlíny s organickou příměsí je výjimečné (graf 1).

V barvě převažují odstíny šedé, hnědé a okrové, poměrně častá je i nestandardní oranžová, typickou bělošedou barvu mají jen necelá čtyři procenta zlomků (graf 2). Povrch nádob je převážně hlazený a polohlazený, jen výjimečně pololeštěný.

Graf 1. Zastoupení materiálových skupin v keramice: 1–2 bahnitý měkký, 3–4 plavený měkký, 5–6 plavený tvrdý, 7–8 písčité neplavený, 9–0 bahnitý tvrdý

Mezi tvary nádob jsou zastoupeny jak klasické polokulovité hrnce s mírně zataženým okrajem, polokulovité misky a otevřené misky, tak polokulovité hrnce s esovitou profilací okraje, které odpovídají mladému zařazení souboru a naznačují už přechod k hruškovitým tvarům. Poměrně často byly identifikovány i okraje nebo hrdla amfor. Výzdoba je na poměry neolitických sídlišť spíše chudá, častá je jednoduchá technická a plastická výzdoba. V ryté výzdobě je jen minimálně zastoupena vyplňovaná páska, samostatná linie se vyskytuje také jen sporadicky a spíše na drobných zlomcích, které neumožňují identifikovat případnou další výzdobu. Naprostou

Graf 2. Zastoupení tříd barvnosti v keramice: 31 šedá, 32 bělošedá, 41 červenočerná, 51 hnědošedá, 62 hnědočervená, 63 černošedá, 71 šedo(hnědo) černá, 72 hnědá, 73 oranžová, 81 červeno(hnědo) černá

převahou jsou nádoby zdobeny liniemi s notami na lomech, úhlech a koncích, přičemž noty jsou zpravidla tvořeny vpichem nebo oválným důlkem. Objevují se už i husté noty na linii. Motivy jsou častěji rektilineární. Bohužel velmi malý, ale tvarově zajímavý, je jeden zlomek (*obr. 9:20:15*), který by mohl být z nádoby kvadratického tvaru, jakou známe např. ze Stehelčevsi nebo Malého Března (*Šumberová 1995*).

I u nálezů kultury s vypíchanou keramikou opět převažuje hrubý materiál s kamínky a písčitého materiálu, sporadicky zdobené zlomky jsou z jemně plavené hmoty. Je třeba zde konstatovat, že atypický materiál LnK a StK nebylo možno jednoznačně odlišit, takže například v případě hliníků lze posuzovat pouze zastoupení zdobených exemplářů obou kultur. Mezi tvary převažují hruškovité a pohárovité nádoby, výzdoba je jednoduchá krokvicovitá, provedená dvojpichem, objevuje se i paralelní dvojpich, vícenásobné vpichy, rössenský vpich a mřížka.

V obj. 20/98 byly nalezeny zlomky několika hliněných závaží. Jeden exemplář je téměř celý a má oválný až mírně lichoběžníkovitý tvar s oblými rohy a otvorem v užší části (*obr. 9:20:185*), další zlomky jsou ze dvou až tří tvarově obdobných závaží. Vyrobena jsou z jemně plavené hlíny bez příměsí a mírně vypálena do okrově šedé barvy. Na sídlištích LnK se závaží nevyskytují příliš často, například na sídlišti v Bylanech bylo nalezeno jen 5 exemplářů (*Pavůl 2000*, 316, Pl. 6), na sídlišti v Močovicích na podstatně menší zkoumané ploše naopak 14 exemplářů (*Pavůl 1998*, 65, foto XL–XLI), tvarem velmi podobných nálezům z Molitorova. V obj. 47/98 bylo drobné provrtané kolečko ze střepu (*obr. 14:47:15*), které mohlo také plnit funkci drobného závaží, např. k síti.

V obj. 46/88 byl nalezený drobný špičatý předmět (*obr. 13:46:140*), který by tvarem i materiálem odpovídal rukojeti lžičky, jeho minimální velikost nás ale spíše vede k názoru, že by mohlo jít o část rohu ze zoomorfní plastiky nebo zoomorfní ozdoby nádoby. Lžičky se na sídlištích vyskytují poměrně často, jsou ale zpravidla větší, figurky zvířat jsou v našem prostředí méně obvyklé, pravděpodobnost výskytu v mladších obdobích neolitu ale stoupá.

V obj. 8/98 s nejrozsáhlejším souborem keramiky StK byl i jeden několikrát perforovaný keramický zlomek (*obr. 6:8:184*). V prostředí této kultury se již sice objevují výjimečně i keramické cedníky (*Valentová – Šumberová 2012*, 342), tento zlomek s nepravidelnými i nedokončenými otvory provedenými po výpalu ale působí dojmem, jako by si někdo zkoušel střep opakovaně provrtat bez zjevného účelu.

6.2. Keramika cizí provenience

Zlomek neobvyklé keramiky byl nalezen v obj. 2/98 (*obr. 3a*), který snad lze označit jako zásobní objekt, ovšem s minimem nálezů. Kromě tohoto zlomku obsahoval jen další tři zdobené střepy LnK, rekonstruovatelnou misku, 30 atypických střepů a větší množství mazanice. Zlomek keramiky (*obr. 4 a 5:2:23*), zřejmě z misky, byl na vnější straně zdoben motivem z několika rytých linií, zde minimálně z osmi, pravděpodobně do oblouku, není vyloučeno i mírné zalomení do typického ornamentu – gotického oblouku, doplněného rytým vyplňovaným trojúhelníkem. Na vnitřní straně střepu byla vyryta spirála. V liniích byly zachovány zbytky bílé inkrustace, místy s nádechem do žluté. Provedení ornamentu na hrubší černé keramice ukazuje nejspíše na východní lineární keramiku – její mladší fázi, skupinu Tiszadob, motiv a inkrustace zlomku z Molitorova by naznačovaly příslušnost k předklasické bukovohorské kultuře. Mladší fáze kultury s východní lineární keramikou je ale velmi podobná starší bukovohorské kultuře, která na ni přímo navazuje (*Šiška 1989*, 129–134; *Piatničková 2007*, 32; 2010) a jde těžko oddělit (*Šiška 1995*; *Csengeri 2014*), ale i z hlediska chronologie a hrubšího provedení ornamentu je reálnější uvažovat o skupině Tiszadob, která právě ve své mladé fázi má doložené kontakty s prostředím lineární keramiky s notovou výzdobou, byť zejména na území jihovýchodního Polska (*Šiška 1989*, 133) nebo jihozápadního Slovenska (*Pavůl 1972*, 84–87, Abb. 50:1,2). Je nutno podotknout, že někteří autoři stále podporují původní schéma J. Licharda (*Lichardus 1974*) a současnost mladších fází skupiny Tiszadob se staršími stupni bukovohorské kultury (např. *Strobel 1997*). Importy bukovohorské keramiky jsou sice u nás, lépe řečeno na Moravě, asi častější (*Fojtík 2006*) a mohly by souviset snad s prav-

Obr. 4. Molitorov, okr. Kolín, zlomek keramiky cizí provenience z obj. 2/98

děpodobným rozptýlením populace v důsledku zhoršení životních podmínek (více k této problematice např. *Šiška 1995; Piatničková 2007*), synchronizovat tyto události by ale bylo možno až se závěrečným stupněm LnK, na Slovensku se železovskou kulturou (*Pavúk 2007, 268*). V kontextech LnK v Čechách se setkáváme spíše s východní lineární keramikou, zmínili jsme již keramický zlomek z Nové Vsi (*Pavlu – Rulf 1996b*, obr. 10:B1), do skupiny Tiszadob je řazen i zlomek zdobený čtyřnásobnou linkou pod okrajem a přímočarým rytým ornamentem z nedaleké Kutné Hory (*Pavlu – Rulf 1996a, 657*, obr. 7:9).

6.3. Mazanice

Mazanice se na lokalitě vyskytuje ve značném množství a zasloužila by si samostatné zpracování, celkem jí bylo z objektů vybráno 89 kg, na tomto množství se ale téměř z poloviny podílejí dva objekty – stavební jáma 6/98 a obdélná jáma (sklípek?) 5/98, kde tvořila mazanice téměř kompaktní vrstvu, která zřejmě souvisí s destrukcí blízkého objektu. V ostatních objektech je mazanice zastoupena vždy v množství několika desítek až stovek gramů. Často jsou zaznamenány otisky prutů o průměru 2–5 cm, někdy je povrch zbarven až do běla. Hlína je převážně písčitá, s organickou příměsí nebo většími kamínky, objevují se i drčené střepy nebo hrudky vápna. Ve stavebních jamách převažují velké zlomky mazanice s organickou příměsí a otisky, z pecí je mazanice jemnější bez viditelných příměsí. Tyto dvě skupiny se odlišují i barvou, mazanice z pecí bývá okrová až růžová, ze stěn domů spíše tmavě oranžová, vyskytují se i šedé až šedočerné zlomky. Sledovat lze i odchylky v prostorovém rozložení, kdy hliníky a velká soujámí mají ve výplni oba druhy mazanice, stavební a obdélné jámy jen hrubou mazanicí s organickou příměsí, v pecích, některých zásobních jamách i dalších menších objektech je drobná jemná mazanice. Při absenci stop po půdorysech domů tak výskyt a rozložení nálezů mazanice může být i indikátorem přítomnosti domů (detailněji k problematice interpretace nálezů mazanice např. *Lička 2012*).

6.4. Kamenné artefakty

Kolekce kamenných artefaktů nebyla vzhledem k poškození lokality podrobena materiálovým ani morfologickým analýzám, přinášíme zde pro přehled alespoň základní údaje. Z mlýnů jsou zastoupeny horní i dolní kameny v různém stupni opotřebování (34 ks), vyskytují se v objektech jednotlivě, bez výraznějších koncentrací, jako běžná součást odpadu. V několika případech, zejména ve větších soujámích, se objevují společně s podlozkami. Jako drtiče a otloukače byly využívány vhodné křemencové valouny či zlomky žuly, nápadné kumulace spolu s přítomností kamenných podložek indikují výrobní charakter několika objektů či jejich blízkého okolí (obj. 8/98 a 20/98, obj. 97–100/98). V obj. 12/98 se zdá, že byly ploché drtiče sekundárně využity k vyložení dna.

Výrazně opotřebované zlomky brousek z jemného pískovce se vyskytovaly v 10 objektech, liší se stopami po užívání, kdy na některých je jasně patrný krouživý pohyb při broušení, na jiných podélné broušení různě širokých předmětů.

Celé exempláře broušené industrie nebyly zaznamenány, součástí odpadu jsou především zlomky rozbitých sekerek, identifikován byl i výrobní odpad v podobě drobných úštěpů amfibolitu.

Ačkoliv se lokalita stala terčem nájezdu sběratelů štípané industrie, v nepoškozených objektech se nevyskytovala v nijak výrazném množství. Celkem je evidováno 51 zlomků o váze 194 g. Zaznamenány byly především úštěpy z křemenců a silicítů, výjimečně se objevil i bavorský pruhovaný pazourek. Nástroje jsou zastoupeny jen sporadicky v podobě zlomků čepelek.

6.5. Zvířecí kosti

Z výplně objektů se jen zřídka podařilo získat osteologický materiál, a to pouze ve velmi špatném stupni zachování, ovlivněném zřejmě agresivním půdním prostředím. Archeozoologický rozbor provedla L. Kovačiková (nepubl.), zde jen můžeme konstatovat, že zastoupena jsou především chovaná zvířata s převahou skotu, méně ovce/koza a okrajově prase, jediným loveným druhem je srnec. Na kostech byly identifikovány lidské zásahy i kuchyňské úpravy.

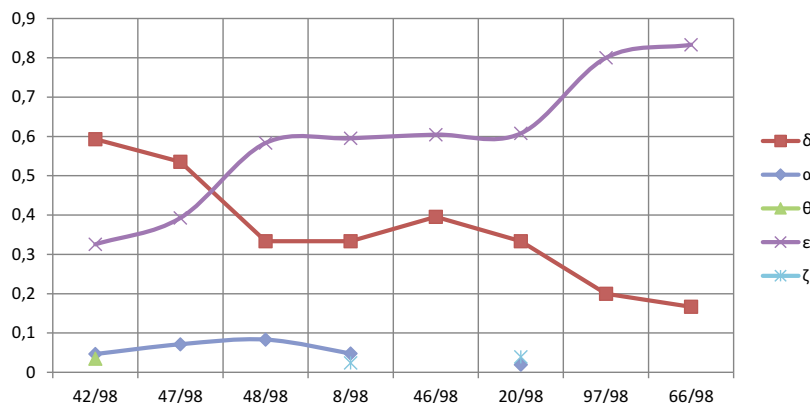
7. DATOVÁNÍ

Pokud jde o datování sídliště s lineární keramikou, můžeme ho téměř kompletně řadit do fáze LnK III, tedy do období Kolín 5 lokální chronologie (*Pavlu – Rulf 1996b*). Pro přesnější zařazení objektů je problematické nízké zastoupení zdobených jedinců, kdy pouze čtyři objekty obsahují pro analýzy dostatečné množství lineárně zdobených jedinců (více než 50), další čtyři objekty jsou pak v intervalu 10–28 zdobených jedinců. *Tab. 3* přináší přehled zastoupených výzdobných prvků, *tab. 4* a *graf 3* pak procentuální zastoupení

objekt/LO	α	δ	θ	ϵ	ζ	celkem LO
8/98	2	14	0	25	1	42
20/98	1	17	0	31	2	51
42/98	4	51	3	28	0	86
46/98	0	17	0	26	0	43
47/98	2	15	0	11	0	28
48/98	1	4	0	7	0	12
66/98	0	2	0	10	0	12
97/98	0	3	0	12	0	15

Tab. 3. Přehled zastoupených výzdobných prvků

objekt/LO	α	δ	θ	ϵ	ζ	celkem
42/98	5 %	59 %	3 %	33 %		100 %
47/98	7 %	54 %		39 %		100 %
48/98	8 %	33 %		58 %		100 %
8/98	5 %	33 %		60 %	2 %	100 %
46/98		40 %		60 %		100 %
20/98	2 %	33 %		61 %	4 %	100 %
97/98		20 %		80 %		100 %
66/98		17 %		83 %		100 %

Tab. 4. Procentuální zastoupení chronologicky diagnostických znaků

Graf 3. Objekty řazené dle relativního zastoupení chronologicky diagnostických znaků

index	$\delta:\epsilon$	$\epsilon 20:\epsilon 30$	$\epsilon 10:\epsilon 20$
42/98	1,82	0,00	20
47/98	1,36	0,00	8
46/98	0,65	1,66	1,8
48/98	0,57	0,00	1
8/98	0,56	0,00	4
20/98	0,55	0,00	10
97/98	0,25	3,00	1,33
66/98	0,2	0,00	2

Tab. 5. Objekty řazené dle poměru ryté linie a notové výzdoby a jednotlivých technik notové výzdoby

chronologicky diagnostických znaků. V tab. 5 jsou již objekty řazené s ohledem na poměr ryté linie a notové výzdoby a poměr jednotlivých technik notové výzdoby. Z analýzy vyplývá, že i na tomto minimálním vzorku lze sledovat určitý vývoj a rozdělit objekty do závěrečné, případně přechodové fáze stupně II a starší i mladší fáze stupně III. Žádné další období není ve sledovaném materiálu zastoupeno, ačkoli ve starších nálezech se vyskytuje i období Kolín 3–4 (Pavlů – Rulf 1996b, 131). Lze tedy předpokládat prostorové rozlišení jednotlivých fází sídliště, na zkoumané ploše zdánlivě posun od severu k jihu.

Kultura s vypíchanou keramikou je zastoupena především ve vrstvách větších hliníků a o charakteru osídlení v tomto období chybí podrobnější údaje, většina materiálu náleží až do mladší StK, fáze IV, a nemůžeme proto vyloučit určitý hiát v osídlení. Musíme ale stále brát v úvahu, že sídliště StK máme zachycené pouze okrajově a také to, že ve východní části sídelní oikumeny probíhal vývoj poněkud odlišně a obyvatelstvo přebíralo nový styl výzdoby až v mladším stupni StK (Zápotocká 2004, 33).

8. OSÍDLENÍ MIKROREGIONU

Sídliště v Molitorově náleží ke koncentraci sídelních areálů na horním toku Výrovky, která zasahuje na katastry obcí Hlaváčova Lhota, Třebovle, Kouřim a Molitorov. Nejstarší nálezy jsou již ze stupně LnK Ic, celý mikroregion byl využíván až ve střední fázi LnK. Molitorov je dosud jediným plošně zkoumaným sídlištěm v tomto prostoru, kde je možno alespoň částečně sledovat i vnitřní chronologii a s přihlédnutím ke starším nálezům lze předpokládat využívání sídliště od LnK II do závěru LnK III, případně až LnK III/IV. Společně se sídlištěm v Tuchorazi na horním toku Šembery se tak může řadit k lépe poznávaným neolitickým sídlištěm jednotkám na Kolínsku.

Celkově je na Kolínsku osídlení prvních zemědělců prokázáno od závěrečné fáze nejstaršího stupně LnK Ic (etapa Kolín 2 – Pavlů – Rulf 1996b, 125). Této etapě bylo možno přiřadit asi 12 nalezišť, z nichž dvě leží na Výrovce, ve vzdálenosti 1,5 km, resp. 8 km od Molitorova. Dokládají tendenci k osídlování i drobných přítoků Labe až k pramenům již od počátečního období vývoje LnK (Pavlů – Rulf 1996b, 127). Větší koncentrace lokalit v kolínském Polabí svědčí o významu tohoto úseku Labské cesty již od počátků neolitu a o určité strategické funkci některých lokalit, zejména těch v těsné blízkosti Labe. Naposled byly nálezy ze starší LnK zachyceny v trase obchvatu Kolína, kde od počátků neolitu byly využívány minimálně dvě polohy, v mladších fázích ještě další tři polohy (Šumberová – Pavlů 2017).

9. DISKUSE

Zlomek cizí provenience, zachycený na sídlišti v Molitorově v objektu pravděpodobně náležejícím fázi LnK III, byl přiřazen kultuře s východní lineární keramikou, konkrétně skupině Tiszadob. Často pokládanou otázkou, zda jde v případě cizorodých prvků v keramických souborech o skutečný import nebo jiným prostředím ovlivněný místní produkt (k diskusi o provenienci importů např. *Gregorová – Hložek 2007*), je obtížné na tak malém vzorku řešit a nebyly provedeny ani materiálové analýzy, které by mohly přinést objektivní údaje k původu suroviny. Nicméně pokud bychom přijali myšlenku, že cizorodé výzdobné i tvarové prvky nejsou importy, ale pouze produkty „vzpomínek“ na původní prostředí, nabízí se otázka, zda i objekty atypických tvarů a funkcí, v našem případě obdélné hluboké jámy s koncentracemi mazanice, nemohou být výsledkem tohoto „přenosu idejí“. Podobně na tuto problematiku nahlíží např. J. Kovárník, R. Bláha a J. Kalferst (2011) v souvislosti s výskytem zahloubených obydlí s materiálem moravské malované keramiky a malické kultury na sídlišti kultury s vypíchanou keramikou v Předměřicích nad Labem, a nelze nezmínit šíření idejí rondelové architektury, provázené většinou i nálezy moravské malované keramiky (nejblíže např. i v areálech s rondely v Kolíně – *Šumberová a kol. 2012*, 33, obr. 52). V případě Molitorova bohužel nemáme k dispozici tak velký soubor nálezů, ale s ohledem na to, že i u skupin kultury s východní lineární keramikou a dalších komplexů z prostředí jihovýchodně od našeho území se kromě nadzemních obytných objektů objevují i obdélné zemnice, často se zbytky zříceného mazanicového stropu, pecí a ohnišť, a nevylučuje se jejich trvalé nebo sezónní využívání (např. *Šiška 1989*, 45), můžeme snad tuto možnost alespoň zvážit. Jistě by ale bylo na místě takovou hypotézu doložit příklady z jiných lokalit, což je však velice obtížné vzhledem k minimálnímu doloženému množství keramiky cizí provenience na sídlištech staršího neolitu a absenci kompletně publikovaných sídlišť s nálezy tohoto typu.

Cesta, jakou se do Molitorova keramika skupiny Tiszadob (či její námět) dostala, nejspíš odpovídá klasickým komunikačním liniím a mnohostranným kontaktům, lépe dokumentovaným pro období mladšího neolitu (srv. např. *Zápotocká 2004*, 46–47; *Kovárník – Bláha – Kalferst 2011*, 170–171), ale nepochybně využívaným již dříve. Komunikační význam Labe je nesporný, spíše poněkud překvapí vzdálenost molitorovského nálezu od toku Labe a poloha sídliště až na drobném přítoku Výrovky. Je zřejmé, že v úvahu musíme brát nejen dálkové kontakty, ale také intenzivní vazby uvnitř regionů, které stíraly rozdíly mezi sídlišti na strategických a zdánlivě periferních lokalitách.

PRAMENY A LITERATURA

- Brnič, Ž. 2004:* Braškov, okr. Kladno, NZ ARÚ č. j. 3370/04.
- Csengeri, P. 2014:* Late groups of the Alföld Linear Pottery culture in north-eastern Hungary. New results of the research in Borsod-Abaúj-Zemplén County, *Dissertationes Archaeologicae ex Instituto Archaeologico Universitatis de Rolando Eötvös nominatae*, Ser. 3. No. 2., 501–518.
- Čížmář, Z. 1998:* Několik poznámek k existenci polozemnic v kultuře s lineární keramikou, *Pravěk NŘ* 8, 103–113.
- Dufek, J. 2014:* Kolín-Štáralka, poloha U císařské silnice, a opevněná sídliště předrondelového horizontu na počátku 5. tisíciletí př. Kr. In: M. Popelka – R. Šmidtová (eds.), *Neolitizace aneb setkání generací*. Praha, 59–105.
- Dvořák, F. 1936:* *Pravěk Kolínska. Soupis archeologických památek Kolínska a Kouřimska*. Kolín.
- Fojtík, P. 2006:* Bukovohorské keramické „importy“ z Olšan u Prostějova, okr. Prostějov, *Archeologické rozhledy* 58, 781–789.
- Gregorová, M. – Hložek, M. 2007:* Petrografická charakteristika antropomorfní plastiky kultury s lineární keramikou z Brodku u Prostějova, okr. Prostějov, *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity M12–13*, 61–67.
- Chlup, T. 2017:* Záchraný archeologický výzkum neolitického sídliště ve Velimi (okr. Kolín) v roce 2016. *Předběžná zpráva, Archeologie ve středních Čechách* 21, 63–72.
- Kovárník, J. – Bláha, R. – Kalferst, J. 2011:* Nálezy lengyelské a malické kultury z Předměřic nad Labem. In: M. Popelka – R. Šmidtová (eds.), *Otázky neolitu a eneolitu našich zemí, Sborník referátů z 28. zasedání badatelů pro výzkum neolitu a eneolitu (nejen) Čech, Moravy a Slovenska, Mělník* 28. 9. – 1. 10. 2009. *Præhistorica* 29. Praha, 153–197.
- Lička, M. 2012:* K otázce interpretace zahloubených objektů uvnitř pozdnělengyelského domu z Postoloprť, okr. Louny, *Archeologie ve středních Čechách* 16, 623–648.
- Lichardus, J. 1974:* *Studien zur Bükker Kultur. Saarbrücker Beiträge zur Altertumskunde. Band 12*. Bonn.

- Mazač, Z. – Tvrđík, R. 1998: Nové neolitické nálezy na Kolínsku, *Archeologie ve středních Čechách* 2, 17–28.
- Mazač, Z. – Tvrđík, R. 2003: Neolitický sídlištní areál a výrobní okrsek starší doby železné v Plaňanech (okr. Kolín), *Archeologie ve středních Čechách* 7, 95–104.
- Paolů, I. 1975: Molitorov, o. Kouřim, okr. Kolín, *Výzkumy v Čechách* 1973, 102.
- Paolů, I. 1998: Minulost a přítomnost archeologie v muzeu. Neolitické sídliště v Močovicích u Čáslavě. Praha.
- Paolů, I. 2000: *Life on the Neolithic Site*. Praha.
- Paolů, I. – Rulf, J. 1996a: Nejstarší zemědělci na Kutnohorsku a Čáslavsku, *Archeologické rozhledy* 58, 643–673.
- Paolů, I. – Rulf, J. 1996b: Nejstarší zemědělské osídlení na Kolínsku, *Práce muzea v Kolíně – společenskovední řada* 6, 121–169.
- Pavúk, J. 1972: Neolithisches Gräberfeld in Nitra, *Slovenská archeológia* 20, 5–105.
- Pavúk, J. 2007: Poznámky k neskorému neolitu na Východoslovenskej nížine vo svetle výsledkov výskumu v Polgári-Csőszhalome, *Slovenská archeológia* 55, 261–275.
- Piatničková, K. 2007: Vývoj osídlenia bukovohorskej kultury na Slovensku. Rkp. diplomové práce, Filozofická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave.
- Piatničková, K. 2010: Current state of research on the Bükk culture in Slovakia (brief outline based on excavations and surveys conducted over the past 30 years), *Archeometriai Műhely* 4, 237–247.
- Podborský, V. 1984: Domy lidu s moravskou malovanou keramikou, *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity* E29, 27–66.
- Prkno, J. – Vávra, M. – Zápařka, L. 1987: Kouřim, okr. Kolín, *Výzkumy v Čechách* 1984–1985, 87.
- Rakovský, I. 1985: Morava na prahu eneolitu. Rkp. kandidátské disertační práce. Archeologický ústav Brno.
- Stocký, A. 1926: *Pravěk země české I. Věk kamenný*. Praha.
- Suk, M. 1959: Přehled geologických poměrů okresu Český Brod. In: *Vlastivědný sborník Českobrodská*. Praha.
- Strobel, M. 1997: Ein Beitrag zur Gliederung der östlichen Linearbandkeramik, *Saarbrücker Studien und Materialien zur Altertumskunde* 4/5, 9–98.
- Šiška, S. 1989: *Kultúra s východnou lineárnou keramikou na Slovensku*. Bratislava.
- Šiška, S. 1995: Zur Problematik des Untergangs der Bükker Kultur, *Slovenská archeológia* 43, 5–26.
- Šumberová, R. 1995: Objekt kultury s lineární keramikou z Malého Března, okr. Most a mikroregion horního toku Srpiny v neolitu. In: *Archeologické výzkumy v severozápadních Čechách v letech 1983–1992*. Most, 81–96.
- Šumberová, R. 1996: Neolithic underground storage features, *Památky archeologické* 87, 61–103.
- Šumberová, R. a kol. 2012: Cesta napříč časem a krajinou. Katalog k výstavě nálezů ze záchranného archeologického výzkumu v trase obchvatu Kolína 2008–2010. Praha.
- Šumberová, R. – Malyková, D. – Vepřeková, J. – Pecinová, M. 2010: Sídlní aglomerace v prostoru dnešního Kolína. Záchranný výzkum v trase obchvatu města, *Archeologické rozhledy* 62, 661–679.
- Šumberová, R. – Paolů, I. 2017: Kulturní transformace na sídlišti v Kolíně, *Archeologie ve středních Čechách* 21, 73–140.
- Valentová, J. – Šumberová, R. 2012: Keramické cedníky, poklopy a trychtýře z oppida Stradonice, *Archeologické rozhledy* 64, 333–346.
- Vaněk, J. 1973: Molitorov, k. o. Kouřim, o. Kolín, *Výzkumy v Čechách* 1970, 85.
- Vávra, M. – Šťastný, D. 2004: Nové neolitické sídliště ve Velimi. In: M. Lutovský (ed.), *Otázky neolitu a eneolitu 2003*, Sborník referátů z 22. pracovního setkání badatelů zaměřených na výzkum neolitu a eneolitu, Český Brod – Kounice, 23.–26. září 2003. Praha, 103–107.
- Vávra, M. – Šťastný, D. 2016: Neolitický areál ve Velimi, okr. Kolín, *Archeologie ve středních Čechách* 20, 995–1000.
- Zápotocká, M. 2004: Chrudim. Příspěvek ke vztahu české skupiny kultury s vypíchanou keramikou k malopolské skupině Samborzec-Opatów, *Archeologické rozhledy* 56, 3–55.

A Neolithic settlement in Molitorov (Kolín District) with a fragment of Eastern Linear pottery from the Tiszadob group

A rescue excavation carried out prior to the expansion of a brick factory provided more detailed information about a site which has been well-known since the 19th century, especially thanks to the discovery of an anthropomorphic statuette. Part of a Neolithic settlement was unearthed which had unfortunately been heavily damaged by unreported earth moving works. In total, 103 more or less disturbed features were investigated. These included a large number of storage pits, remains of ovens, and rectangular pits of unknown purpose.

Remnants of above-ground structures are only sporadically preserved at the site, in the form of isolated post-holes, foundation trenches do not occur at all. Judging from the remains of post-holes and empty areas between them, we presume the existence of two longhouses in area B and three longhouses in area A which were oriented towards the northwest. Clusters of silos and ovens indicate functional differentiations in certain parts of the settlement. Only ceramic finds were analyzed in a more detailed way. On the basis of this analysis, it is possible to date the settlement to the classical phase of the LBK. With respect to the ratio between incised and music-note decoration and the ratio between the individual techniques of music-note decoration, we are able to follow a certain development pattern and ascribe the features to the final, or possibly the transitional phase of stage II and both the early and late phase of stage III. Later STK pottery, namely phase IV, was noticed in layers of larger features and sporadically also separately. A fragment of foreign provenance (*Fig. 4; 5:2:23*), probably part of a bowl, which was decorated with a motif consisting of several incised lines complemented with an incised filled-in triangle, was identified among ceramic finds in feature 2/98. The inner side of the potsherd is decorated with an incised spiral. Traces of white incrustation have survived in the grooves, in places in yellowish hues. The execution of the ornament on coarse black pottery points to the Eastern Linear pottery – to its late phase, the Tiszadob group. A link to the early phase of the Bükk culture cannot be ruled out either. The occurrence of such pottery is not uncommon in this area and appears to be linked to the proximity of an important line of communication – the Elbe River. With regard to the presence of imported or at least by the original environment inspired pottery, also a different function of non-typical features at the settlement – deep rectangular features containing daub rubble – is considered.

(English by Jan Machula)

Fig. 1. Location of the site and the excavation area

Fig. 2. Plan of the excavation site

Fig. 3a,b Plans of selected features

Fig. 4. Pottery fragment of foreign provenance

Fig. 5–19. Selected finds listed according to features

Graph 1. Representation of material groups among pottery

Graph 2. Representation of colour classes among pottery

Graph 3. Features listed according to the relative representation of chronologically diagnostic attributes

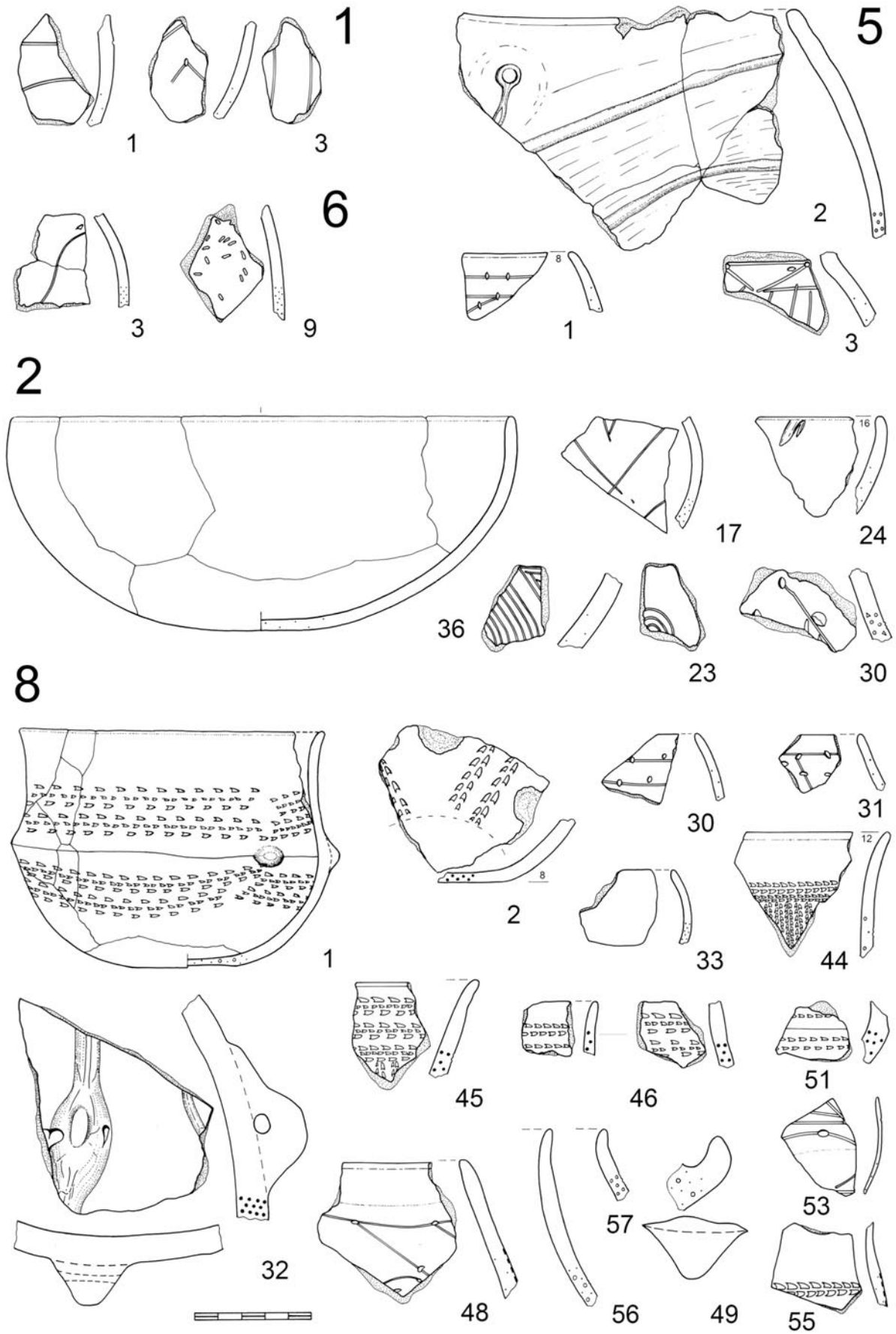
Table 1. Overview of separate storage pits

Table 2. Overview of storage pits in groups

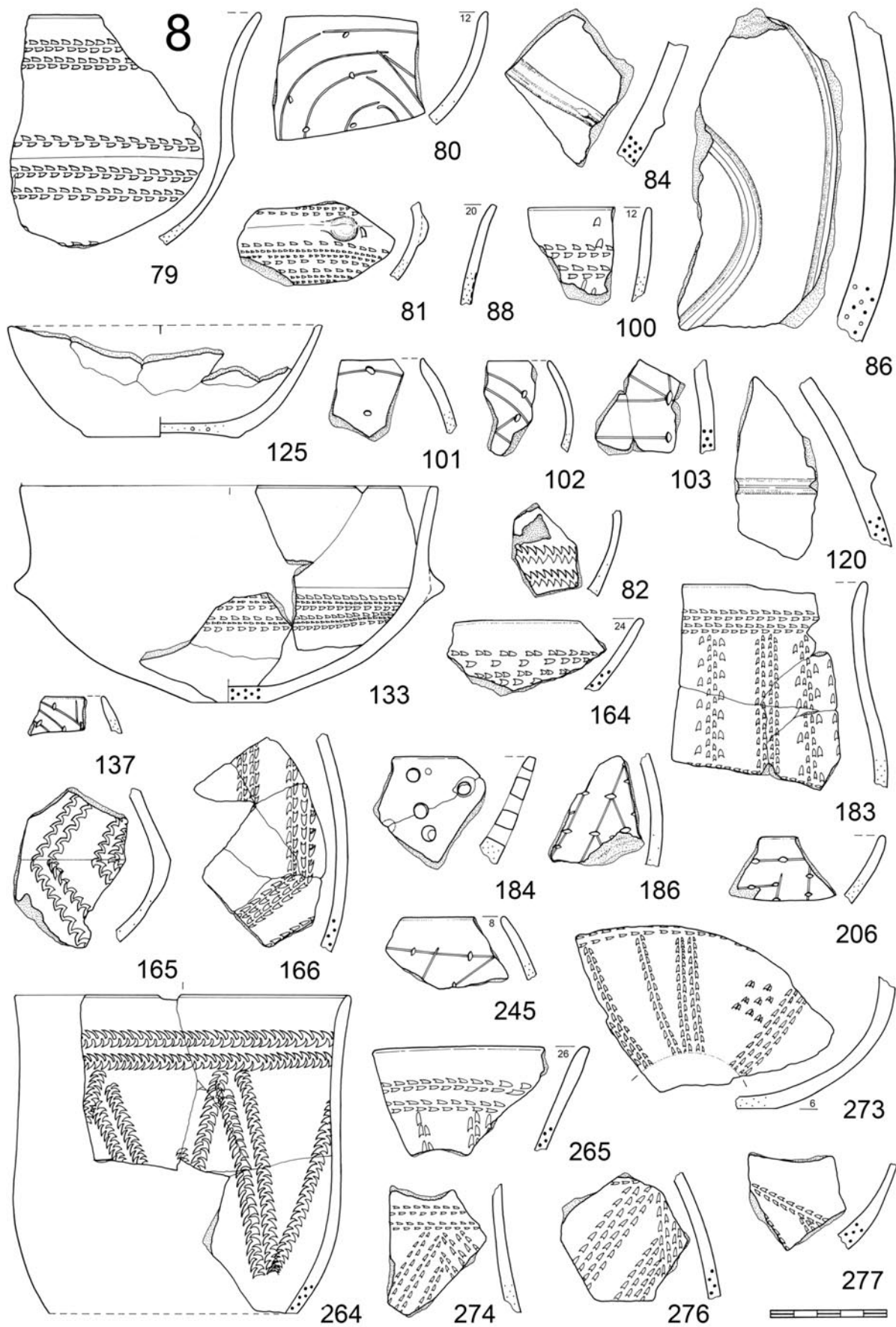
Table 3. Overview of the representation of decorative elements

Table 4. Percentage representation of chronologically diagnostic attributes

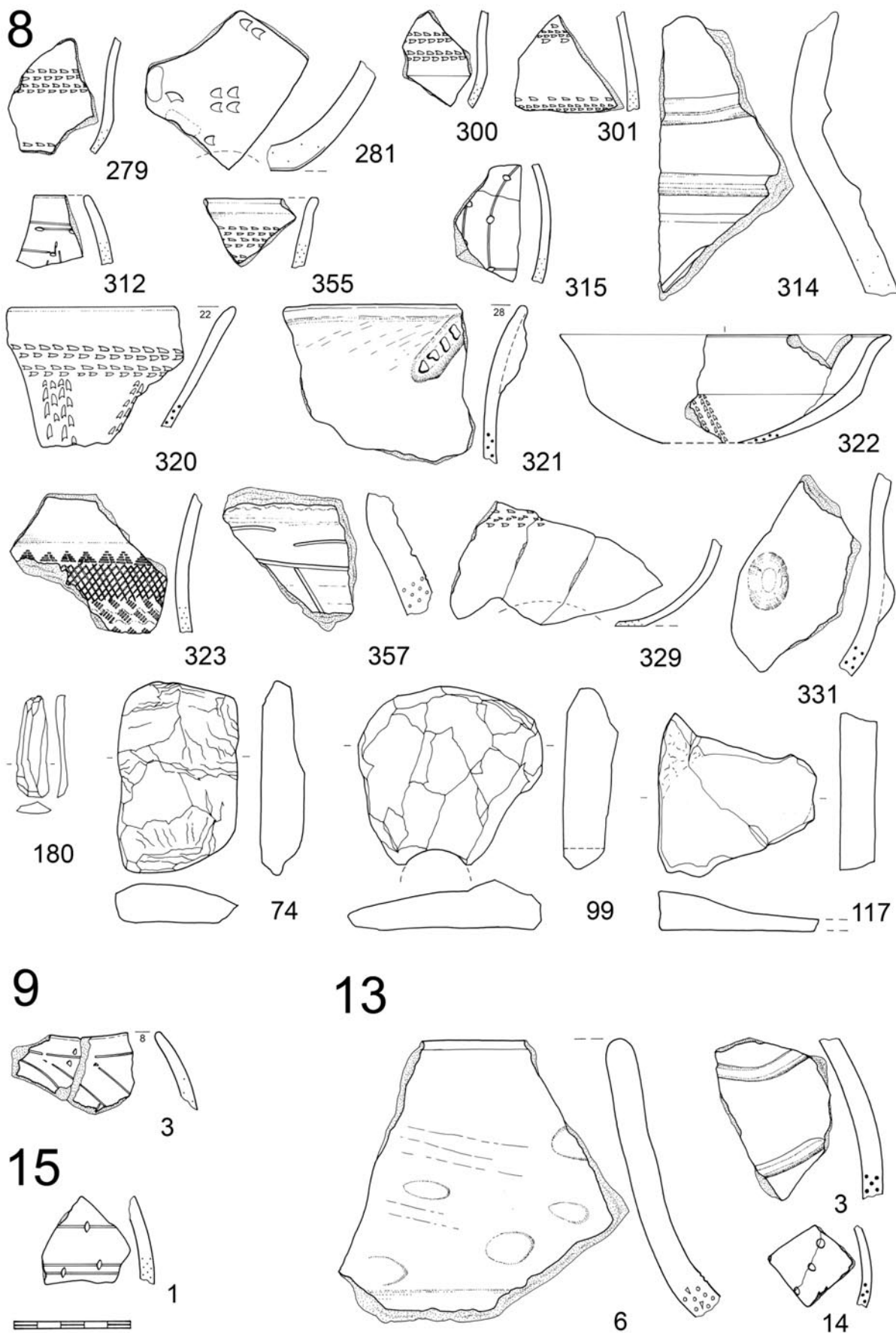
Table 5. Features listed according to the ratios between incised lines and music-note decoration and individual techniques of music-note decoration

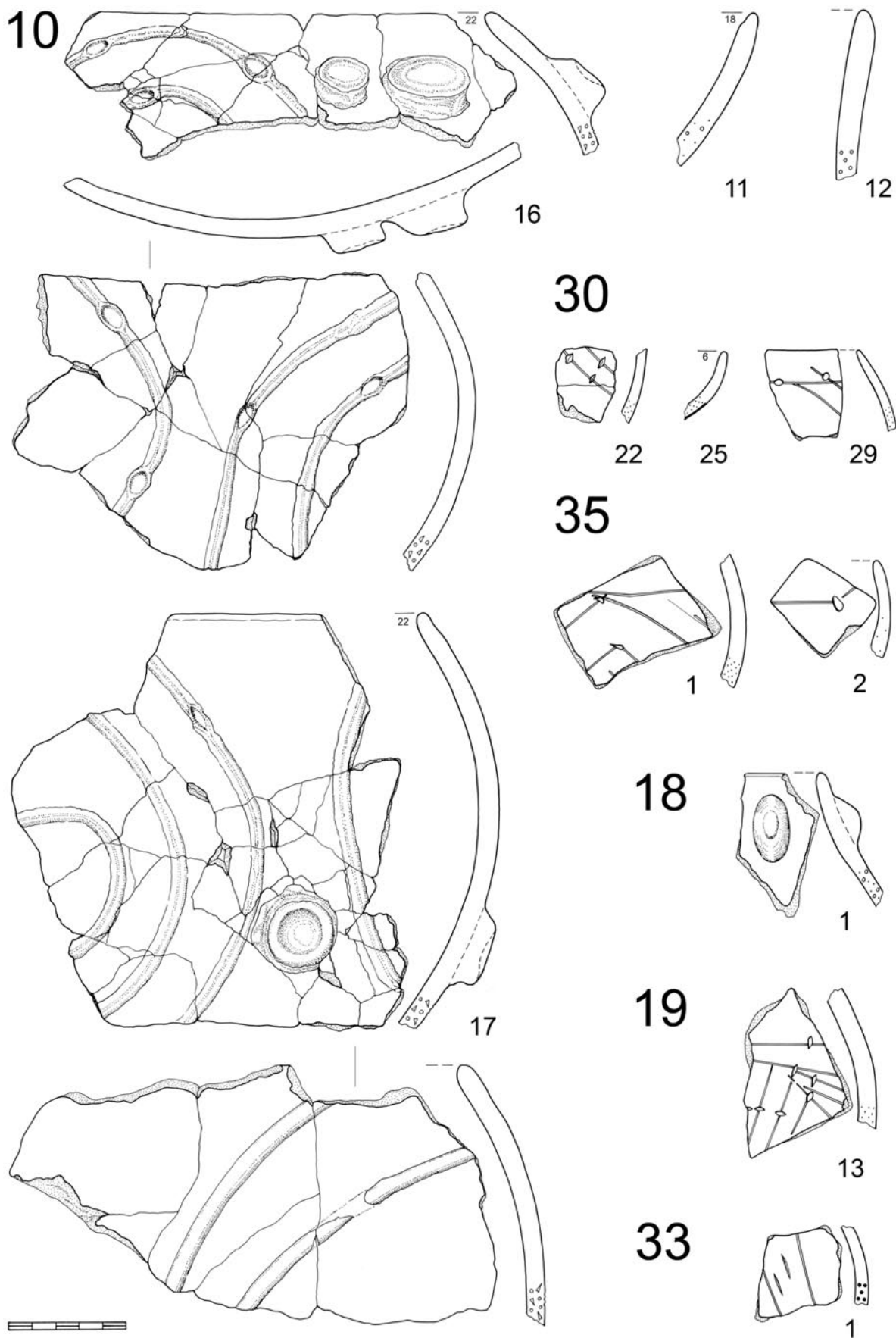
Obr. 5. Molitorov, okr. Kolín, výběr materiálu z obj. 1, 2, 5, 6 a 8/98

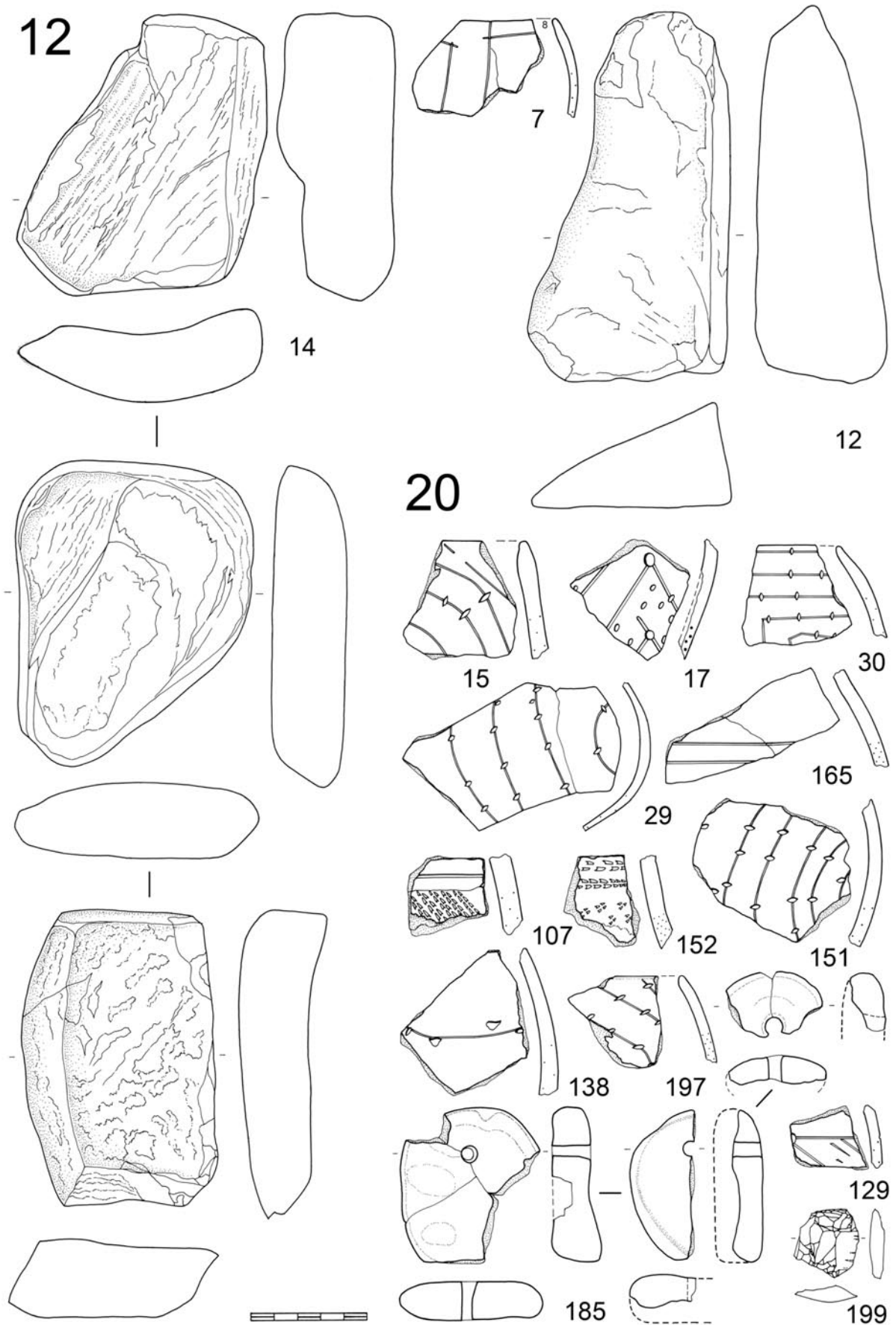
Obr. 6. Molitorov, okr. Kolín, výběr materiálu z obj. 8/98

Obr. 7. Molitorov, okr. Kolín, výběr materiálu z obj. 8, 9, 13 a 15/98

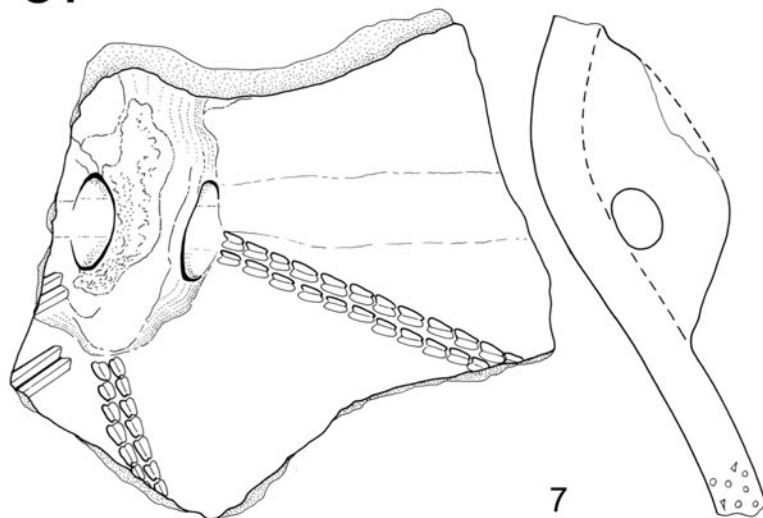

Obr. 8. Molitorov, okr. Kolín, výběr materiálu z obj. 10, 18, 19, 30, 33 a 35/98

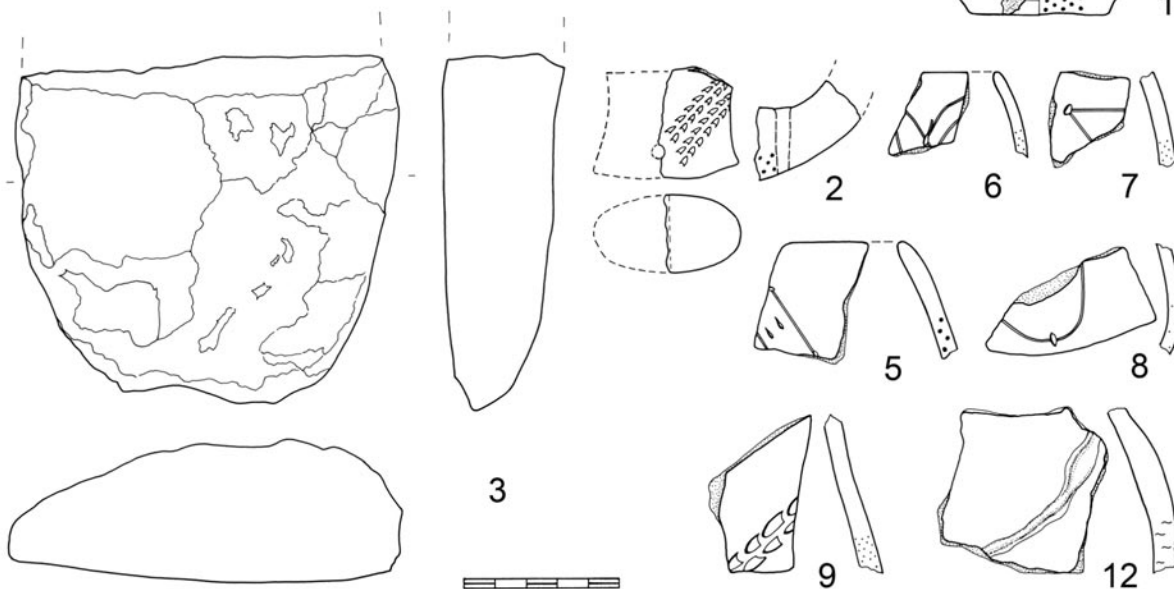
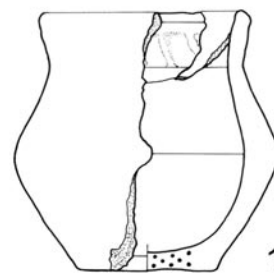

Obr. 9. Molitorov, okr. Kolín, výběr materiálu z obj. 12 a 20/98

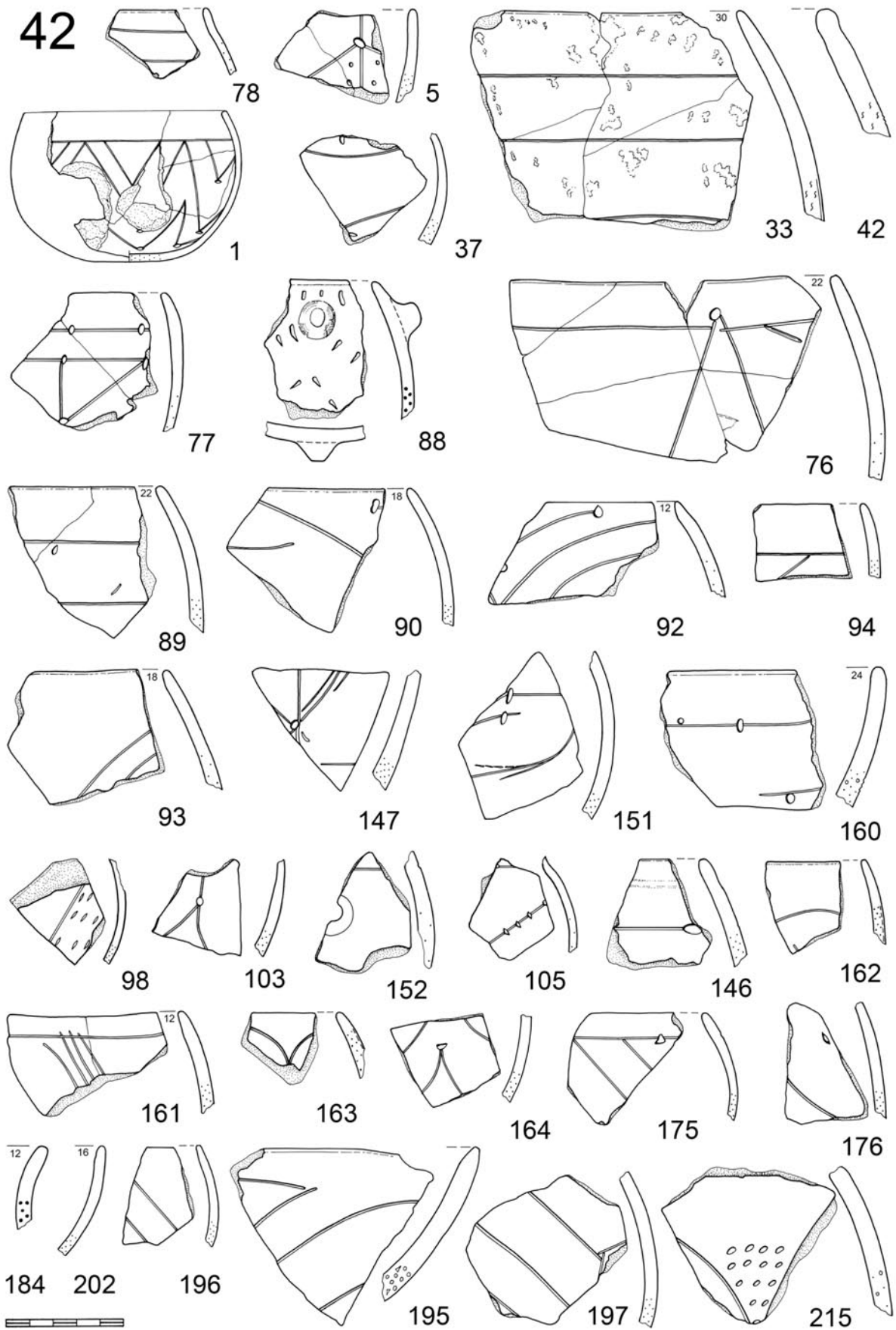
37

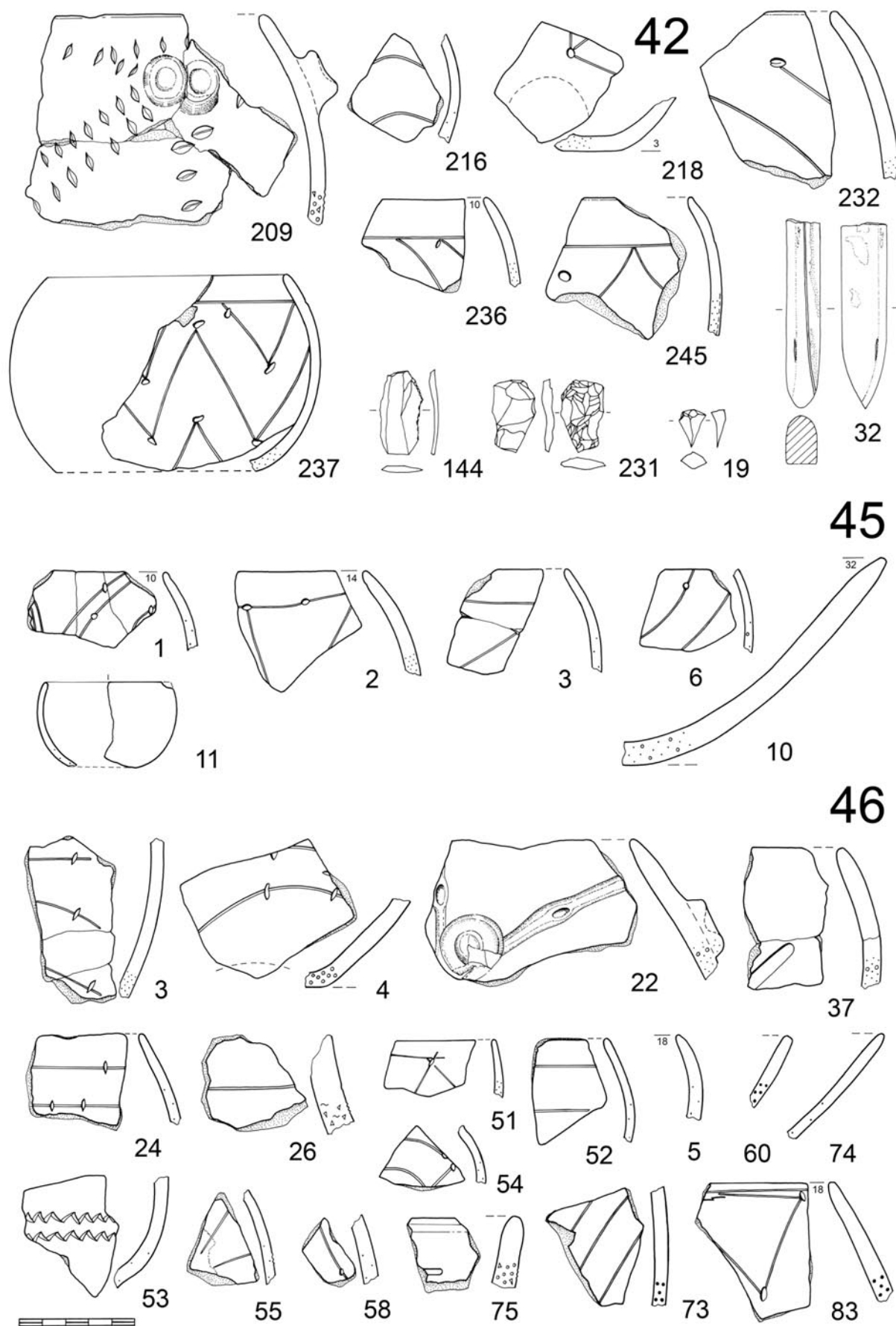
38

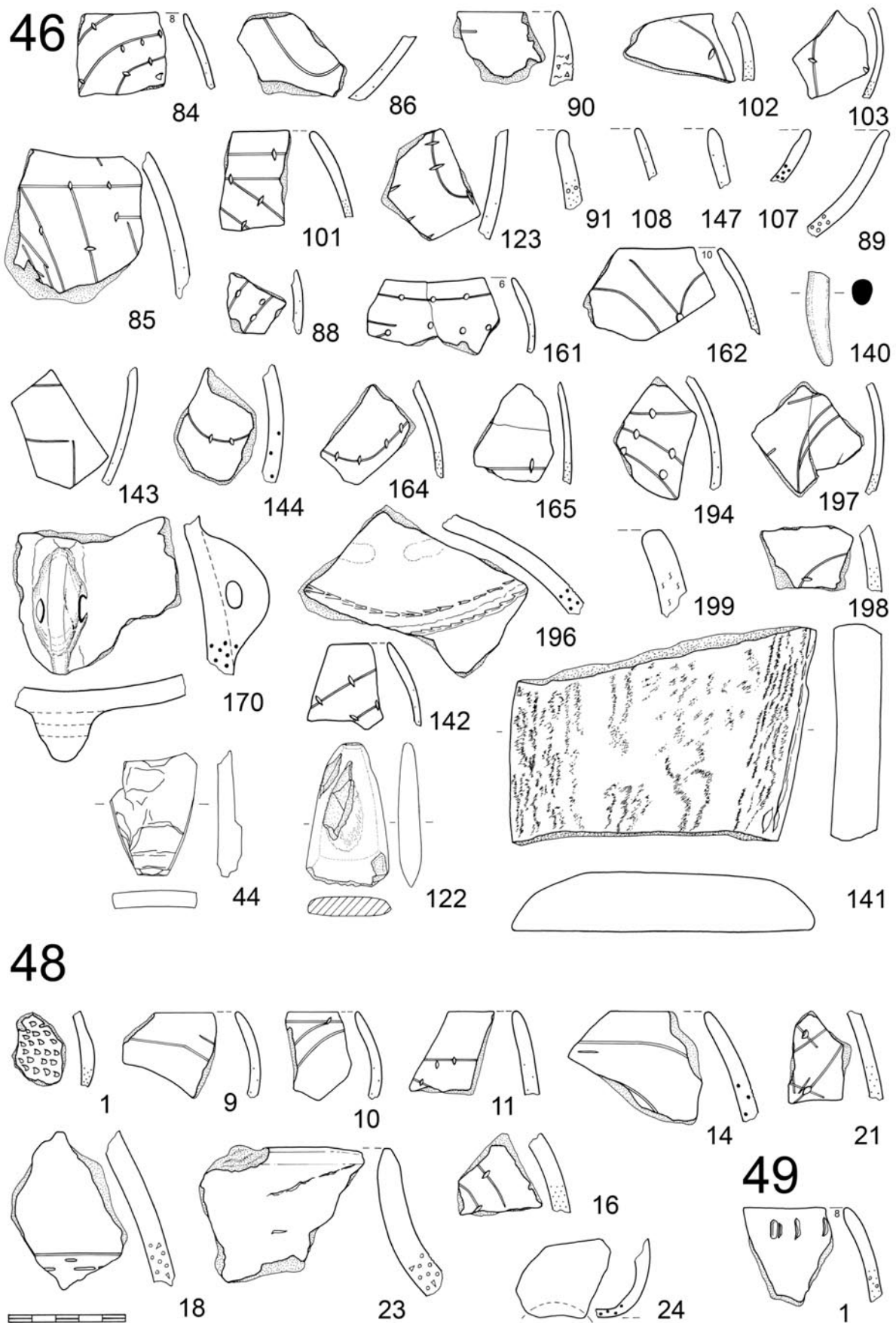
Obr. 10. Molitorov, okr. Kolín, výběr materiálu z obj. 37 a 38/98

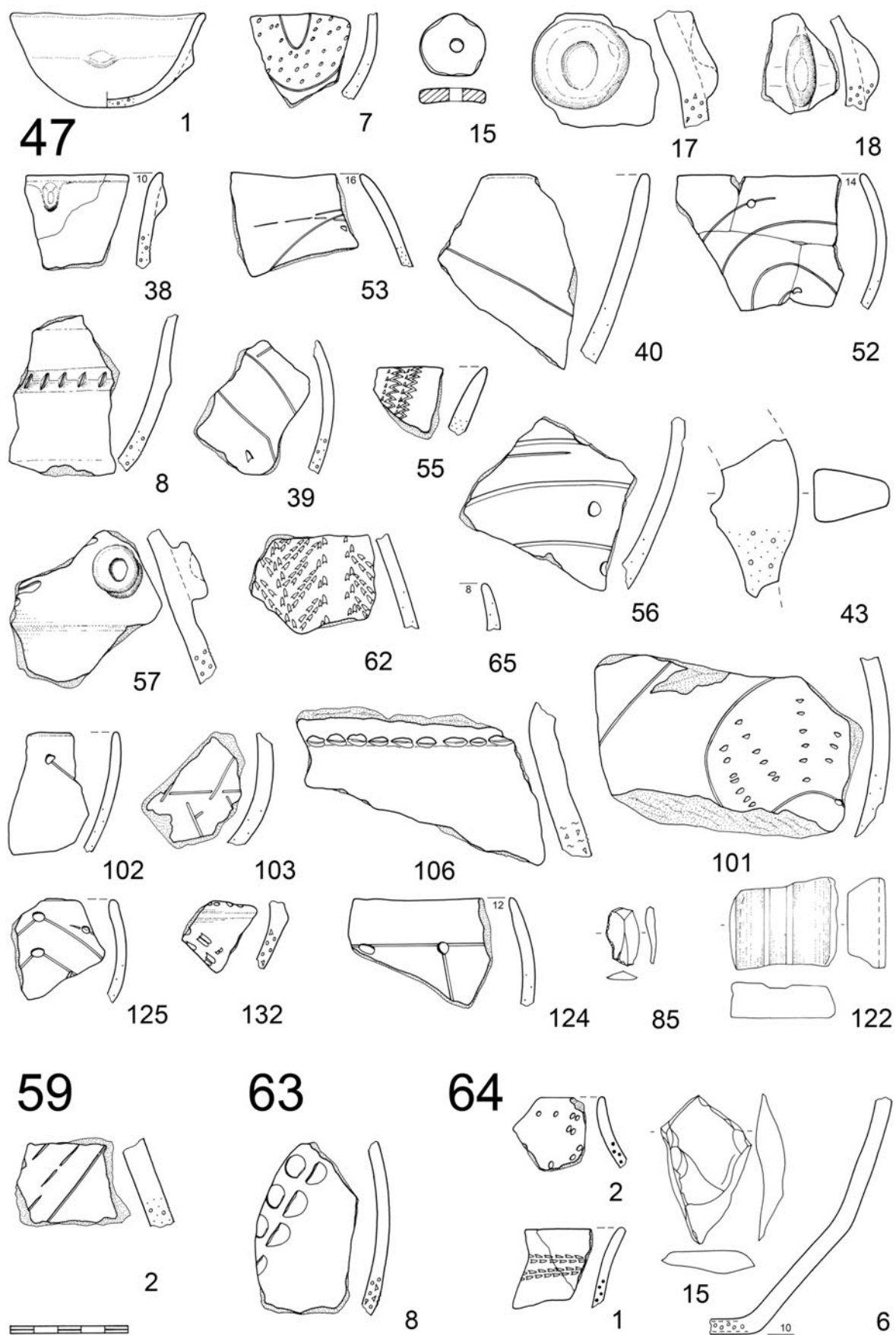
Obr. 11. Molitorov, okr. Kolín, výběr materiálu z obj. 42/98

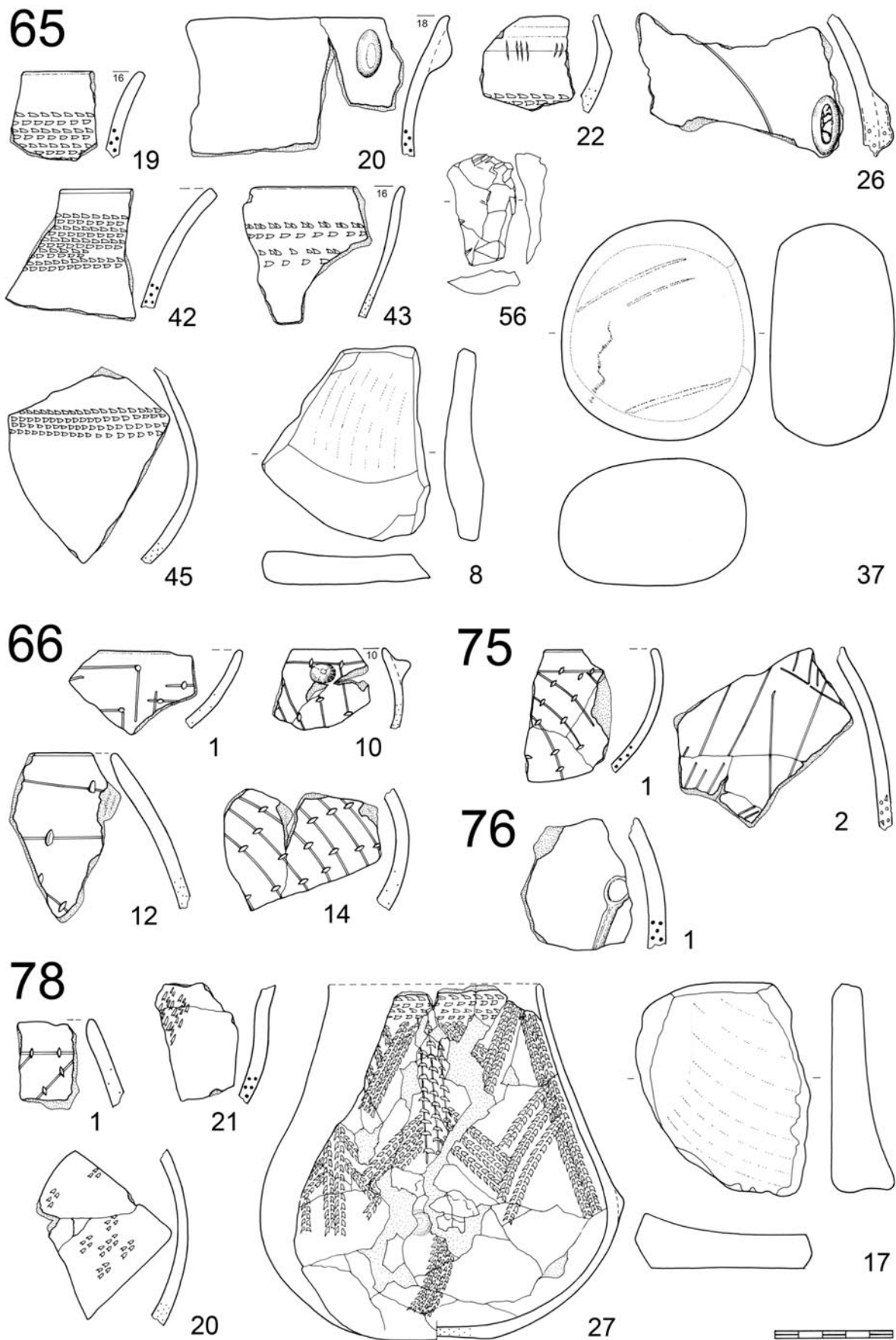
Obr. 12. Molitorov, okr. Kolín, výběr materiálu z obj. 42,45 a 46/98

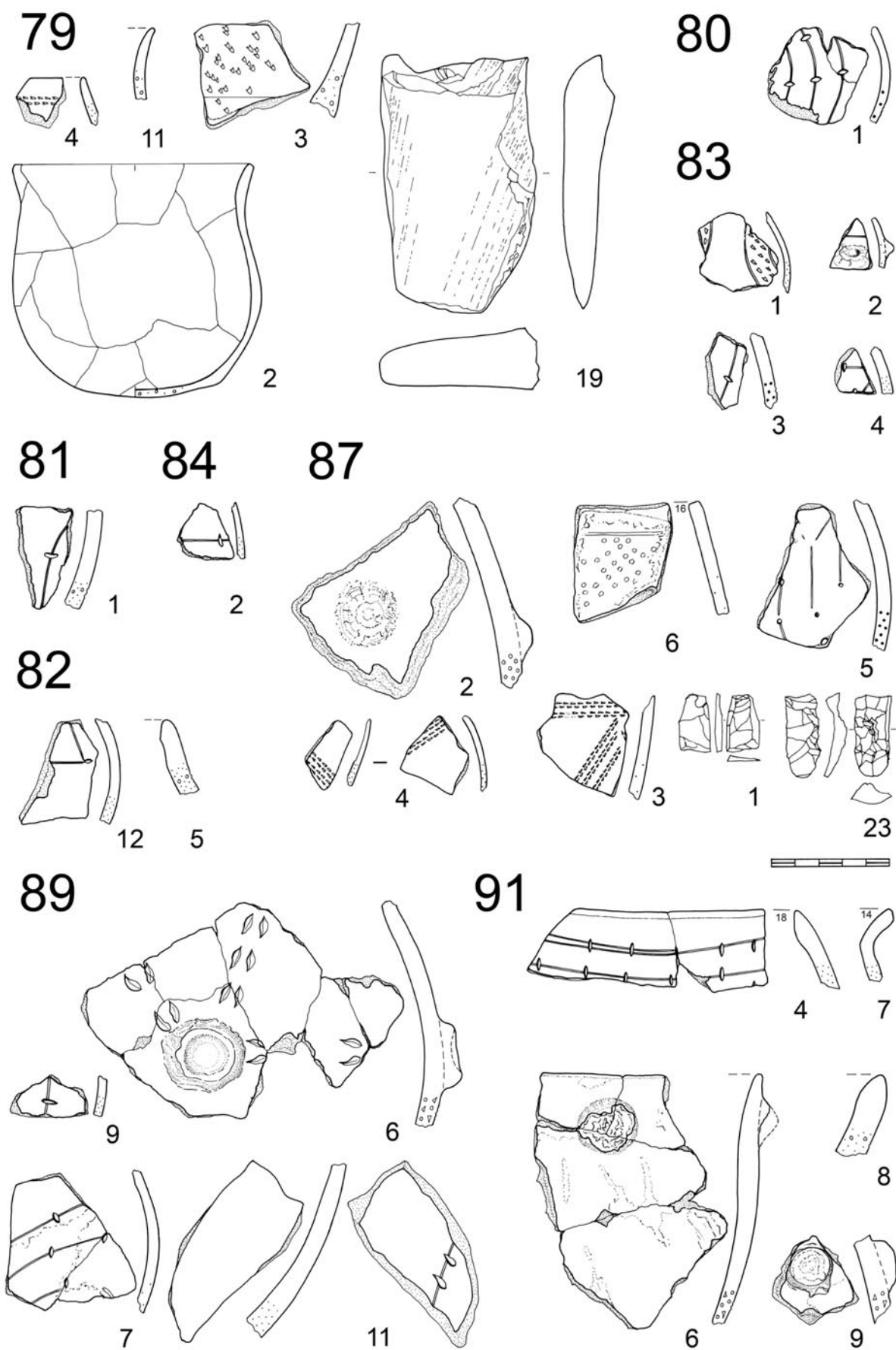
Obr. 13. Molitorov, okr. Kolín, výběr materiálu z obj. 46, 48 a 49/98

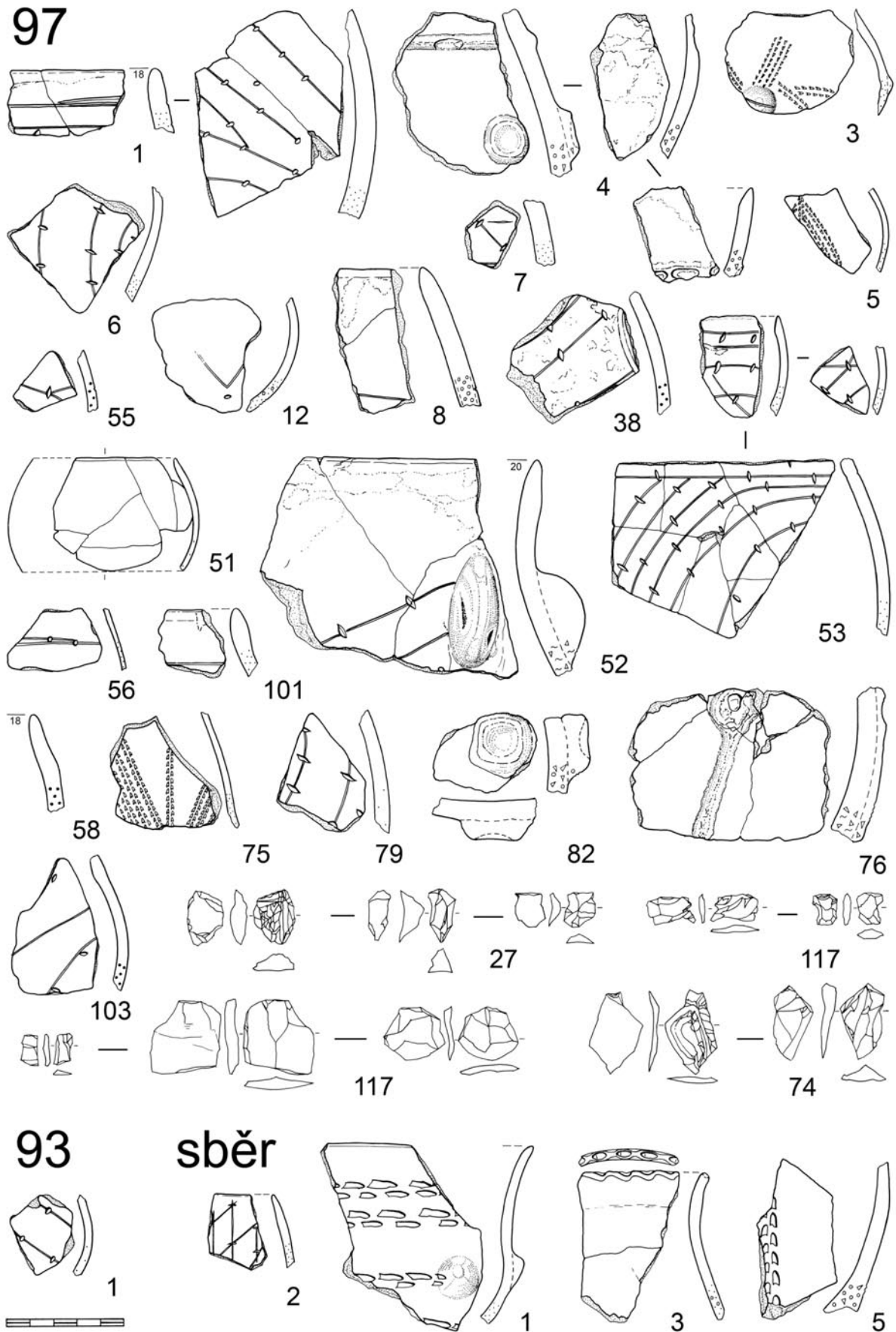
Obr. 14. Molitorov, okr. Kolín, výběr materiálu z obj. 47, 59, 63 a 64/98

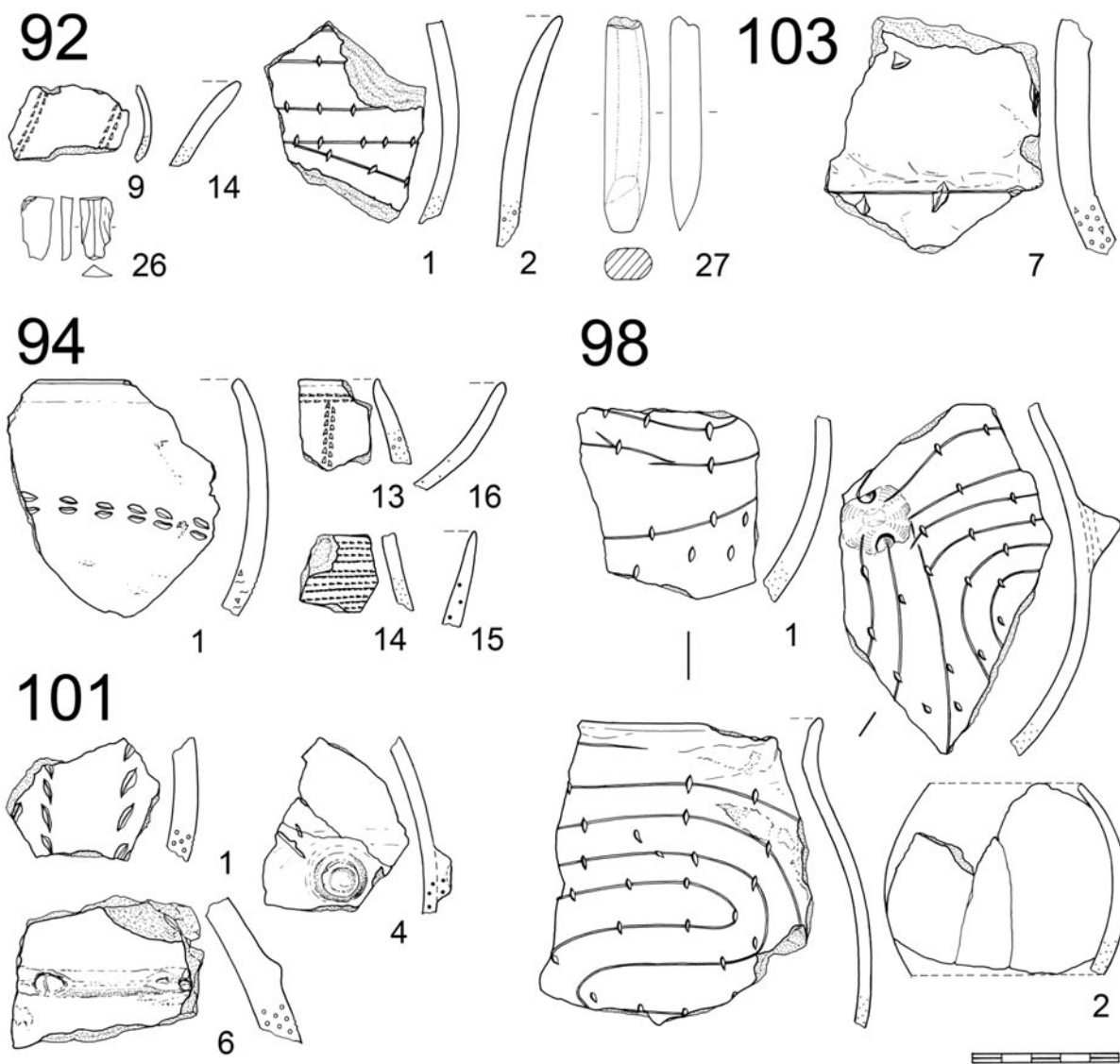
Obr. 15. Molitorov, okr. Kolín, výběr materiálu z obj. 65, 66, 75, 76 a 78/98

Obr. 16. Molitorov, okr. Kolín, výběr materiálu z obj. 79–84/98, 87, 89 a 91/98

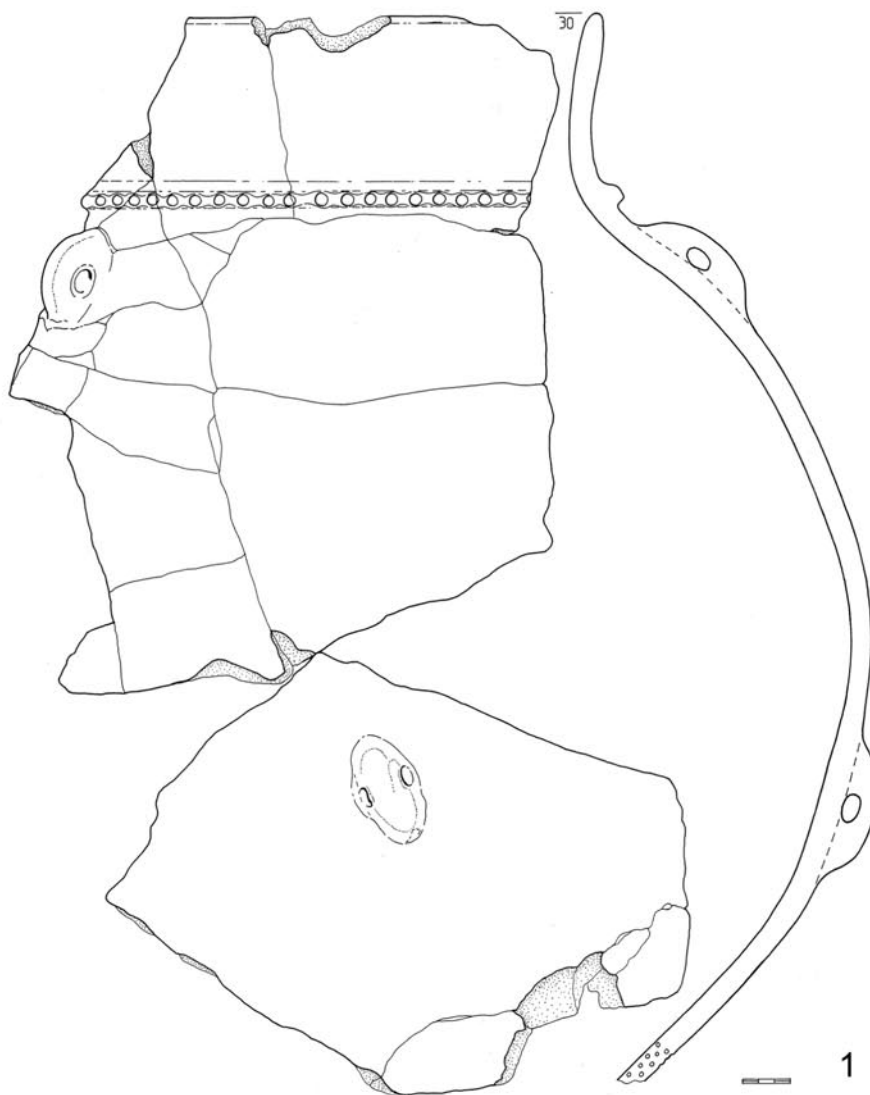

Obr. 17. Molitorov, okr. Kolín, výběr materiálu z obj. 93 a 97/98 a vybraný materiál z povrchových sběrů

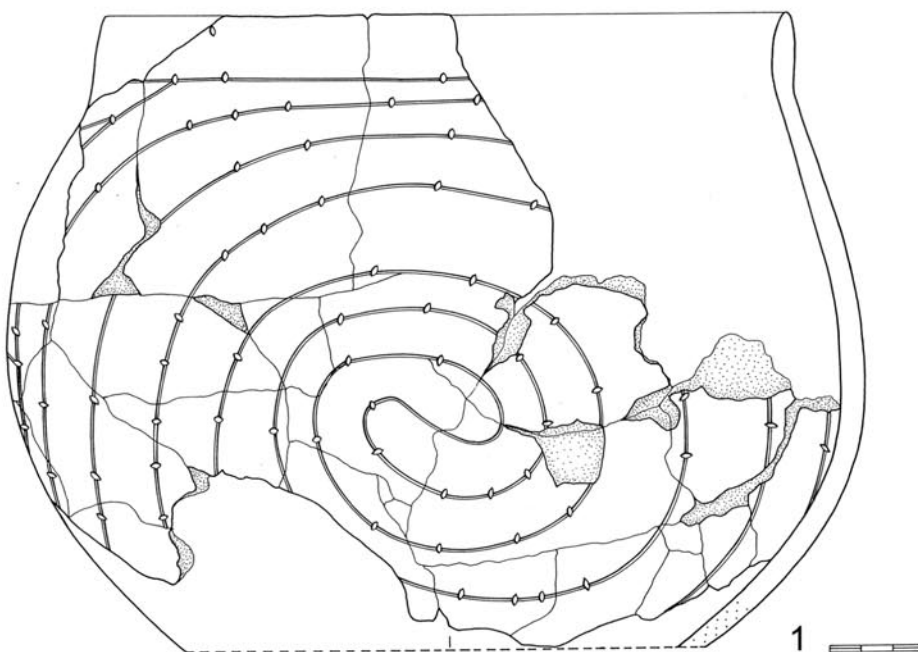

Obr. 18. Molitorov, okr. Kolín, výběr materiálu z obj. 92, 94, 98, 101 a 103/98

60

97

Obr. 19. Molitorov, okr. Kolín, části nádob z obj. 60 a 97/98
